

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI SÜRESİNCE YUNANİSTAN'DA YAŞANAN SİYASİ KUTUPLAŞMA VE İÇ ÇATIŞMA: KASIM OLAYLARI

Esra ÖZSÜER*

Giriş

“Avrupa’yı patlamaya hazır hale getirmek için elli yıl harcandı. İnfilak ettirmeye ise beş yıl yetti...”¹ Birinci Dünya Savaşı Tarihi kitabının giriş cümlesini bu ifadeyle başlatan tarihçi Liddell Hart, yine aynı kitabında dünyayı top yekûn bir çatışmaya sürükleyen temel nedenleri korku, açlık ve gurur olarak açıklamıştır. 1871 ve 1914 tarihleri arasında yaşanan uluslararası bunalımlar ve “vakalar” da bu büyük çatışmanın ön belirtileridir.² Bu perspektiften bakıldığında, 1914 Büyük Savaşı’nın tetikleyici unsuru olarak kabul edilen Saray-Bosna Suikastı, buzağının sadece görünen yüzüdür. Nitekim 1789 Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” doktrini, anayasa ile seçilmiş bir parlamentoya dayanan siyasal ve ekonomik liberalizm anlayışını oluşturmuştur. Mutlak monarşi düzeninin yerini alan, dönemin gözde rejimi, liberalizm,³ sömürge-

* Dr., İstanbul Üniversitesi Avrasya Enstitüsü, e-mail: ozsueresra@gmail.com.

¹ Basil Liddel Hart, **Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014, s. 1.

² A.e., s. 2.

³ XIX. yüzyıl başlarında Karl Marx, silahlı bir devrimle kralın ve soyluların elinden iktidarı alan burjuvazinin bir başka devrimle de bu iktidarı burjuvazinin elinden proletaryanın alacağını söylemiştir. Marx’a göre kapitalizm olarak kavramlaştırılan bu liberal sistemin çöküşü de kaçınılmazdır. Ancak I. Dünya Savaşı’na giden süreçte Marx’ın öngördüğü gibi kapitalizm zayıflamamış aksine endüstri devrimi ve sömürgeciliğin hızlanmasına paralel kuvvetle daha fazla güçlenmiştir. Eğer Marx’ın bu öngörüsü gerçekleşmiş olsaydı, I. Dünya Savaşı gibi yıkıcı ve emperyalist bir savaşın çıkması olasılığı da düşük bir ihtimaldi. Konuyla ilgili kapsamlı bir çalışma için bkz: A. Haluk Ülman, **I. Dünya Savaşı’na Giden Yol ve Savaş**, İstanbul, İmge Kitabevi, 2002, s. 17-32.

cilik hareketlerini hızlandırarak; Avrupa'da bloklaşma, militarizm, irredantizm ve milliyetçilik gibi süreçlerin başlamasına da temel teşkil etmiştir. Bu süreçler zincirinin son halkası da Bismarck'ın de-yimiyle “zayıfın güçlü tarafından yutulduğu” bu büyük emperyalist kavgadır. Buzdağının görünmeyen asıl yüzü de, Habsburg Arşidükü Ferdinand ve karısının, Sırp milliyetçisi Prensip tarafından Saray-bosna'da öldürülmesi gibi sıradan sayılabilecek bir gerekçeyle ka-mufle edilmiştir. Farklı cephelerden incelendiğinde, Büyük Savaş'ın ekonomik (sömürgecilik ve rekabet), fizikî (toprak anlaşmazlıkları), sosyolojik (baskı gruplarının çalışmaları) ve psikolojik (yöneticile-rin tutum ve davranışları) nedenleri tüm dünyayı bir savaş psikozu içine sokmuş⁴ ve özellikle emperyalist düzende kendine yer arama kaygısına giren küçük ölçekli ulus devletleri de harekete geçirmiştir. Bu ulus devletlerden biri de, 1912-1913 Balkan Savaşlarından sonra nüfus ve toprak bakımından iki kat büyüme ve güçlenme yaşayan Yunanistan'dır.⁵ 1909 yılında Gudi Darbesi ile Yunanistan'a getiri-len Giritli politikacı Eleftherios Venizelos'un ulus hedefinde, Batı eşiti güçlü bir Yunanistan'ın yanı sıra, Batı'nın Anadolu'ya giden yolunda köprü olan bir Yunanistan bulunmaktaydı.⁶ Böylesi siyasi bir hedef de, Yunanistan'ın Avrupa'da meydana gelen bloklaşma ha-reketi içinde kendisine en doğru partneri seçmesi ile mümkün olabi-lirdi. Dönemin Yunanistan Başbakanı Venizelos için Büyük Savaş, Yunanistan'ın büyük ve güçlü ülke olma hedefinde değerlendirilme-si gereken bir fırsat olarak görülüyordu.

1. Yunanistan'ın 1914-1917 Yılları Arası İzlediği Dış Politika

I. Balkan Savaşı sona erdiğinde, Balkan Devletleri arasında Os-manlı Devleti topraklarının paylaşılması konusundaki çıkan fikir ay-rılığı, II. Balkan Savaşı'nın oluşum sinyallerini verse de, öncesinde kendi aralarında belli ittifak ve anlaşmaların yapılmasını da berabe-rinde getirdi. Özellikle Bulgaristan'ın kendi payına düşen toprakların

⁴ A.e., s. 16.

⁵ Balkan Savaşları sonrasında Yunanistan'ın yüzölçümü 64.786 km²'den 108.606 km²'ye çıkmış, 2.666.000 olan nüfusu da 2 kat artarak 4.363.000'e yükselmişti. Apostolos V. Vaka-lopoulos, *Nea Elliniki İstoria [Çağdaş Yunan Tarihi], 1204-1985*, Thessaloniki, Vanias, 1987, s. 350.

⁶ Thanasis Diamantopoulos, “To Politiko kai Koinoniko Minima tou Venizelismou tis Anorthosis” [Venizelos Hareketinin Canlanmasında Politik ve Toplumsal Mesaj], *Simpo-sio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika*, Athina, Eteria Ellinikou Logoteknikou kai İsto-rikou Arheiou Mouseio Benaki, 1988, s. 26-28.

azlığından şikâyetçi olması, Yunanistan ve Sırbistan'ın çok kısa bir zaman sonra Bulgaristan ile karşı karşıya geleceğinin şüphelerini de doğurmaktaydı. Bu sebeple Sırbistan ve Yunanistan, 19 Mayıs 1913 tarihinde, Selanik'te imzaladıkları dostluk ve barış anlaşması ile ilk birliği oluşturdular. İmzalanan anlaşmada Yunanistan ve Sırbistan'ın üçüncü bir yabancı ülke tarafından Balkan toprakları üzerindeki statükosunu tehlikeye sokacak bir durumun olması halinde, taraflardan biri diğerine yardım etmeye yükümlü sayılacaktı. Yunanistan ve Sırbistan, o dönem Bulgar tehdidine karşı oluşturulmuş bir pakt ile Balkanlar'daki mevcut dengeyi bozulmamasını amaçlıyordu.⁷

I. Dünya Savaşında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a karşı savaş açması, Yunanistan ve Sırbistan arasında imzalanan dostluk anlaşmasını yeniden gündeme getirmişti. Başbakan Venizelos, *casus foederis* şartları gereğince, Yunanistan'ın Sırbistan'a silahlı ve askerî yardım yapmasının zorunlu bir durum olduğunu Kral Konstantinos'a hatırlatmış ancak Saray'dan bu doğrultuda gelen cevap beklenenin aksine olumlu olmamıştı. Olumsuz cevaba gösterilen gerekçe de, Yunanistan ile Sırbistan arasında imzalanan anlaşmada "üçüncü ülke" anlamında, Balkan Devletlerinin kastedildiği ve Avusturya-Macaristan'ın bu noktada Balkan sınırlarını tehlikeye düşürecek bir konumda olmadığı ile açıklanmaktaydı. Yunanistan'ın bu bağlamda Sırbistan'a herhangi bir askerî yardım mükellefiyeti de mevcut olamazdı.⁸ İlk etapta Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Sırbistan arasında patlak veren ancak daha sonra Antant ve Merkez Güçlerin de dâhil olduğu topyekûn bir savaşa dönen bu emperyalist kavga, Yunanistan'da da kısa bir süre sonra kendi iç çatışmasını hazırlayan süreci başlattı. Başbakan Venizelos ve Kral Konstantinos arasında çıkan fikir ayrılığının temelinde, Antant ve Merkez Güçler olarak ikiye ayrılmış bloklaşma hareketinin hangi tarafında yer alacağı sorunsalı bulunmaktaydı. Konstantinos ve Venizelos arasında Büyük Savaş dönemi süresince baş gösteren bu mikro ölçekli

⁷ V. Skoulatos, N. Diamakopoulos, S. Kondis, *İstoria Neoteri ke Sinhroni [Yakın Dönem Yunan Tarihi]*, Athina, OEDB, 1984, Tefhos [Sayı]: 4, s. 45

⁸ Giannis Stefanidis, "É Ekriksi tou A Pankosmiou Polemou" [I. Dünya Savaşının İlanı], (Edit.Thanos Veremis), *Eleftherios Venizelos, Apo tin Tourkokratoumeni Kriti ston Ethniko Dihasma [Eleftherios Venizelos, Osmanlı İdaresi Altındaki Girit'ten Ulusal Bölünmeye]*, Tomos [Cilt]: A, Athina, Ta Nea, 2011, s. 188.

bloklaşmanın esasında ise her iki liderin farklı yorumladığı milliyetçilik anlayışı bulunuyordu.⁹

21 Ağustos 1914 tarihinde, İngiltere Başbakanı Churchill, o dönem Yunanistan'da bulunan İngiliz Deniz Amirali Kerr'e verdiği emir doğrultusunda Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'na katılması yönünde karşılıklı bir anlaşma sağlamasını talep etti. Ancak Kerr'in Yunanistan'ın işbirliği yönünde Kral Konstantinos ile yaptığı görüşmeden, Yunanistan'ın tarafsızlık politikasını devam ettireceği yönündeki beyanati nedeniyle olumlu bir sonuç çıkmadı. Çünkü Konstantinos, Yunanistan'ın savaş ortamından ziyade Balkan Savaşlarında kazandığı toprakların güvencesini sağlamlaştırmak için barış ve güvenliğe ihtiyacı olduğunu düşünüyordu.¹⁰ Konstantinos'un, hükümetin başı olarak Başbakan Venizelos'a danışmadan böyle bir karar alması, Kral ile Venizelos arasındaki ilk siyasi ayrımın oluşum sürecini de başlatmış oldu. Venizelos, Büyük Savaş'ın başından beri Yunanistan'ın Antant güçleri yanında yer almasını, ulusun çıkarları açısından gerekli görmekteydi. Bu nedenle, Antant'ın Yunanistan işbirliği için attığı her adımın Konstantinos tarafından geri çevrilmesi, Saray ile Hükümet arasında iç siyasetin dış siyasetten ötürü çıkmaza girdiği bir ortamı da hazırlıyordu.

29 Ekim 1914 tarihinde, Osmanlı Devleti'nin Büyük Savaş'ta yer alması, o döneme kadar tarafsız kalan Bulgaristan'ın jeopolitik açıdan önemini daha da arttırdı. Merkez Güçler birliğinin Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti arasındaki çizgisinde, Bulgaristan konum itibarıyla bağlayıcı durumdaydı. Antant tarafında yer alan bir Bulgaristan, coğrafi açıdan bu birliğin bütünlüğünü sekteye uğratabilirdi. Venizelos, Bulgaristan'ın jeopolitik önemini kavrayarak Konstantinos'a, Yunan-Bulgar işbirliği önerisini sunan

⁹ Venizelos'un milliyetçiliği yayılcı bir milliyetçilikti. Bu anlayış, Venizelos'un Megali İdea ülküsünde de kendisini iki kıta beş deniz ifadesiyle göstermekteydi. Oysa Kral Konstantinos'un milliyetçiliği Venizelos'a göre daha içine kapalı, daha konservatifti. Bu da Konstantinos'un "küçük ama saygın Yunanistan" fikri ile örtüşen bir durumdu. Ulusal Bölünme olarak yaşanan bu sürecin temelinde her ne kadar Yunanistan'ın dünya üzerindeki bu bloklaşma hareketinin hangi tarafında yer alacağı kaygısı olsa da, asıl çatışma her iki liderin milliyetçilik anlayışının sürekli çak(t)ışmasıyla da yakından ilintiliydi. Thanos Veremis (edit), **Eleftherios Venizelos, Apo tin Tourkokratoumeni Kriti ston Ethniko Diasmo Dihasma [Eleftherios Venizelos, Osmanlı İdaresi Altındaki Girit'ten Ulusal Bölünmeye]**, Tomos [Cilt]: A, s. 11.

¹⁰ Stefanidis, a.g.m., s. 193.

üç adet muhtıra gönderdi. 11 Ocak/24 Ocak, 17 Ocak/30 Ocak ve 17 Şubat/2 Mart 1915¹¹ tarihli üç muhtırasının içeriğinde Yunanistan'ın Antant güçleri ile işbirliğini gerekli gören ifadeler ve öneriler bulunmaktaydı. 11 Ocak/24 Ocak, 17 Ocak/30 Ocak tarihli iki muhtırasında, Yunanistan'ın anlaşma gereği Sırbistan'a yardım etmesinden, Yunanistan'ın Romanya ve Bulgaristan'a Antant ile işbirliği önerisinde bulunmasından bahsediliyordu. Bulgaristan ile olan işbirliği teklifinin karşılığında da II. Balkan Savaşı'nda Bulgarlardan geri aldıkları Kavala, Drama ve Serez'i¹² geri iade etme teklifi vardı.¹³ Venizelos, Kral'a sunduğu bu öneriyi 11 Ocak/24 Ocak tarihli ilk muhtırasında şu sözlerle ifade etmekteydi: “*Biliyorum ki size önerdiklerim Yunanistan'ı çolak bırakacak ve canımızı acıtacak bir durum. Ancak bu operasyon, Türkiye'deki Hellenizmin¹⁴ kurtuluşu ve*

¹¹ Yunanistan'da bu dönemde (1923 yılına kadar) eski takvim olan Jülyen takvimi geçerli olduğundan tarihi olaylar Gregoryan takvimine göre 13 gün geriden gelmektedir. Bu nedenle dünya tarihini ilgilendiren tarihi olaylarda metnin aslına sadık kalma gayretiyle makalede iki tarih bir arada verilmiştir. Ancak diğer tarihler dünya kaynaklarında belirtildiği üzere aslına sadık kalınarak makaleye alınmıştır. (yn)

¹² Doğu Makedonya topraklarının Bulgaristan'a verilme fikri Venizelos'a ait bir fikir değildi. 11 Ocak/24 Ocak 1915 tarihinde Venizelos ile görüşen Yunanistan'ın Britanya Büyükelçisi Elliot, Yunanistan'ın, Sırbistan'a yapacağı yardım ve ittifak ile birlikte, Büyük Savaş içinde yer alması durumunda, Antant güçlerinin Yunanistan'a Anadolu topraklarındaki en iyi sahil şeritlerini savaş tazminatı olarak vereceği sözünü veriyordu. Venizelos'un Kral Konstantinos ile bu konuda bir anlaşma sağlaması halinde ise Antant Hükümetleri, kendi aralarında yapacakları görüşmelerde, Yunanistan'ın Anadolu topraklarında istedikleri bölgeleri verme konusunda herhangi bir itirazda bulunmayacaktı. Elliot'a göre bu anlaşmanın sağlam temelli olabilmesi için Bulgaristan'ın da Antant kuvvetlerinin yanında yer alması gerekiyordu. Hatta Antant, Bulgaristan'ın coğrafi konumunu Yunanistan'dan çok daha değerli görmekteydi. Bulgaristan'ın, Antant yanında yer alması için de Yunanistan'ın Doğu Makedonya topraklarını Bulgaristan'a bırakması teklif edilecekti. Yunanistan'a da kaybettikleri topraklarına karşılık, Anadolu'da kendi istedikleri topraklar verilecekti. Antant, hem Bulgaristan'ı hem de Yunanistan'ı kendi taraflarına dâhil etmek için her iki ülkenin gözde saydığı toprakları kendisine verme sözünde bulunuyordu. Christos A. Theodoulou, **İ Ellada kai i Antant [Yunanistan ve Antant]**, Hanya, Ekdoseis Pataki, 2011, s.144.

¹³ Konstantinos, daha sonra özellikle Ulusal Bölünmenin en şiddetli olduğu yıllarda, 15 Mart 1915 tarihinde, bu iki muhtırayı gazetelere vererek Venizelos'un Bulgarlara vatan toprağını satan bir hain olduğunu lanse edecekti. Giorgios Th. Mavrogordatos, “İ singrousi Venizelou Konstantinou” [Venizelos ve Konstantinos Çatışması], Thanos Veremis (edit), **Eleftherios Venizelos, Apo tin Tourkokratoumeni Kriti ston Ethniko Dihasmo [Eleftherios Venizelos, Osmanlı İdaresi Altındaki Girit'ten Ulusal Bölünmeye]**, Tomos [Cilt]: A, Athina, Ta Nea, 2011, s. 213, 202-204.

¹⁴ Yunanlılar günümüzde kendilerini Hellas, batılılar Grek olarak tanımlarken Türkiye'de dahil pek çok doğu ülkesinde Yunan sözcüğü ile tanımlanmaktadır. Yunanlar, hem Yunanistan'da hem de Yunanistan sınırları dışında yaşayan ve Yunanca konuşan Ortodokslara Helen ismini vermektedir. Levent Kayapınar, **Bizans Tarihi**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi

*Büyük Yunanistan'ın kuruluşu için de oldukça önemlidir.*¹⁵ Venizelos, akabinde yazdığı 17 Ocak/30 Ocak tarihli ikinci muhtırasında da benzer ifadeleri tekrar etmekteydi: “*Kavala'dan feragat etmek büyük bir sancı... Fakat bu fedakârlık karşısında alacaklarımızı düşündüğümüzde de gerekli bir adım. Çünkü bizim zaferimizle sonuçlanacak olan bu savaş bittiğinde, zaten Balkan Savaşları ile büyümüş Yunanistan'a, aynı büyüklükte ve zenginlikte bir Yunanistan daha katılacak.*”¹⁶ Venizelos, her iki muhtırada da yer alan önerileri Yunanistan'ın menfaatine görüyordu. Çünkü Yunanistan Bulgaristan'a vereceği Doğu Makedonya toprakları ile 2000km² toprak; 30.000 Yunan nüfus kaybedecekti. Oysa Osmanlı Devleti dağıldığında, Antant'ın Anadolu (Küçük Asya) toprakları üzerinden verdiği söz olan Aydın vilayetinin Yunanistan'a bırakılması karşılığında 125.000km² toprak; 800.000 Helen nüfus kazanmış olacaktı.¹⁷ Ancak Kavala'nın Bulgaristan'a bırakılma önerisi ne Konstantinos ne de Merkez Güçler tarafında yer alma sinyalleri veren Bulgaristan cephesinde ilgi görmedi. Yunanistan, bu sonuç karşısında, Bulgaristan'a her hangi bir işbirliği teklifinde bulunmadığı gibi sunulan öneriler de fikirden öteye gidemedi.

Antant, 15 Şubat 1915 tarihinde, Çanakkale Boğazı'na çıkarma yapma kararı sonrasında yeniden Yunanistan ile görüşmelere başladı. Churchill'in görevlendirdiği Yunanistan'ın Britanya Büyükelçisi Elliot, Venizelos ile yaptığı görüşmede, Antant'ın Yunanistan'ın deniz üssünden yararlanması ve aynı zamanda İstanbul'un işgaline yönelik kara çıkarmasında, Yunan ordusundan destek alması talebinde bulundu. Bunun üzerine, 17 Şubat/2 Mart 2016 tarihinde Venizelos, Antant ile anlaşma sağlanması için Konstantinos'a yazdığı üçüncü muhtırayı bizzat kendisi okumak amacıyla saraya götürdü.¹⁸ Muhtıradan Venizelos, Konstantinos'a şu ifadelerle seslenmekteydi: “*Size Çanakkale Savaşı'na katıldığımız takdirde ne kazanacağımızı ifade*

tesis Yayını, 2013, s. 6; Nilüfer Erdem, **Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekati, 1919-1923**, İstanbul, Derlem Yayınları, 2010, s. 14.

¹⁵ Theodoulou, **a.g.e.**, s. 150.

¹⁶ **A.e.**, s. 152.

¹⁷ Mavrogordatos, **a.g.m.**, s. 202.

¹⁸ Yunan tarihçilerin de hem fikir olduğu üzere Venizelos, hitap gücü kuvvetli bir lider olarak etrafınca tanınmaktadır. Venizelos'un bizzat kendisi de, konuşmalarında ikna gücüne inandığı için çoğu zaman en zor meselelerde bu özelliğini kullanmaktan çekinmez. Theodoulou, **a.g.e.**, s. 170.

etmeme sanırım gerek yok. Eğer savaşa katılırsak, Yunanistan, Antant'ın söz verdiği üzere Anadolu'yu; İngiltere'nin söz verdiği üzere Kıbrıs'ı alacak. Üstelik Antant ittifakı ile biz de İstanbul'a girebilme şansını yakalayacağız."¹⁹ Konstantinos, ilk defa, Bizans Kralı Konstantinos Paleologos'un halefi olarak İstanbul'a yeniden girmenin hayaliyle ikna oldu. Öyle ki Venizelos'un Konstantinos ile yaptığı bu ikili görüşmede her iki tarafın da yazılanlardan oldukça etkilendiği ve duygusal anların yaşandığı ifade ediliyordu. Venizelos'un okuduğu muhtıra metninden Konstantinos'un ara ara boğazının düğümlendiği ve bazı yerlerde de hıçkırıklara boğulduğu anlatılmaktaydı.²⁰ Konstantinos'u "*Allah'ın izniyle savaşa giriyoruz*"²¹ kararıyla ikna eden Venizelos, Megali İdea yolunda Yunanistan'ın büyük bir adım attığını düşünüyordu.

Venizelos, her ne kadar Konstantinos'u Antant ile birlikte Çanakkale Savaşı'na katılma konusunda ikna emiş olsa da, alınan karar, dönemin Yunanistan Genel Kurmay Başkanı İoannis Metaksas tarafından sert bir tepki ile karşılandı. Metaksas'ın, Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'na dâhil olması halinde görevinden derhal istifa edeceğini açıklaması, Kral Konstantinos'un konu ile ilgili kararını yeniden düşünmesine neden oldu. Metaksas, Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'na katılmasını askerî açıdan oldukça yanlış bir karar olarak görüyordu. Metaksas, bu kararın akabinde Kral Konstantinos'a detaylı bir rapor sundu. Raporda Yunanistan'ın savaşa katılması halinde başarısız olacağı, Rusya gibi bir gücün karşısında İstanbul'un hiçbir suretle Yunanistan'a bırakılmayacağı ve Yunan ordularının Çanakkale ve Anadolu'ya askerî bir çıkarma yapması halinde ise, Makedonya topraklarının savunmasının güçsüzleşeceği ifade ediliyordu. Üstelik Metaksas'ın üzerinde durduğu bir diğer önemli konu da Antant'ın vaat ettiği Anadolu topraklarını, Yunanistan'ın elinde tutacak gücünün olmadığına yönelikti. Konstantinos, bu raporun sonrasında, Yunanistan'ın savaşa girmesi ile ilgili fikir değişikliğini, görüşmeye çağırdığı Venizelos'a şu sözlerle açıkladı: "*Sayın Başba-*

¹⁹ Mavrogordatos, **a.g.m.**, s. 205.

²⁰ Aleksandros Kotzias, **O Ethnikos Dihasmos [Ulusal Bölünme]**, Athina, Ta Nea-Ekdo-seis Fitraki, 2011, s. 140.

²¹ **A.e.**, s. 145.

kan, sunduğunuz öneri askerî açıdan Yunanistan'ın yararına değildir.”²²

Konstantinos'un Çanakkale Savaşı'na katılma konusunda verdiği olumsuz karar üzerine Venizelos, 21 Şubat/6 Mart 1915 tarihinde başbakanlıktan istifa ettiğini açıkladı. Bu süre zarfında Dimitris Gounaris geçici hükümeti tarafından yönetilen Yunanistan, 31 Mayıs/13 Haziran'da yeniden seçim kararı aldı. Son seçimlerin galibi yine Venizelos olduğundan hükümeti kurma görevi de yeniden kendisine verildi. Ancak tüm bu süreç boyunca gerek Venizelos gerek Konstantinos arasındaki ipler iyice gerilmiş ve neredeyse hiçbir alanda ortak uzlaşma alanı kalmamıştı. Nitekim 5 Ekim 1915 tarihinde Almanya ve Bulgaristan'ın Sırbistan'a askerî bir çıkarma yapması, Venizelos ve Konstantinos'u yeniden karşı karşıya getiren bir durum yarattı. Venizelos anlaşma gereği Yunanistan'ın Sırbistan'a yardım etmesi gerekliliğini tekrar gündeme getirirse de Konstantinos tarafından bu teklif de reddedildi.²³ Ulusal bölünmenin başlangıcı olarak kabul edilen bu olay akabinde, Venizelos 5 Ekim 1915 tarihinde yeniden hükümet görevinden istifa ederek kendi hükümetini kurmak amacıyla Selanik'e doğru yola çıktı. Yunan meclisi ise 26 Haziran 1917 tarihine kadar, kral taraftarlarınca, Yunanistan'ın Büyük Savaş'ta tarafsızlığını hedef alan bir siyasî anlayış doğrultusunda yönetimini sürdürdü.

2. Yunanistan'da İç Bloklama Sürecinin Aktörleri: Konstantinos ve Venizelos

Başbakan Venizelos'un dış politikasında Megali İdea (Büyük Mefküre) önemli bir ulusal hedef olarak görülmekteydi. Dönemin etkin ideolojisi sayılan yayılcı milliyetçilik, (irredantizm) Yunanistan'ın dış politikasında Megali İdea ülküsü ile harmanlanarak

²² Antant'ın Çanakkale'de uğradığı büyük yenilgi aslında Metaksas'ın öngörülerinin haklılığını ortaya koyduğu gibi Konstantinos'un da kararında ne kadar haklı olduğunu göstermişti. Fakat Venizelos, hayatının sonuna kadar Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'nda yer almamasını bir hata olarak değerlendirecekti. Venizelos, Yunanistan'ın Çanakkale Savaşı'na katılması halinde Antant çıkarmasının daha hızlı olacağını, Türklerin de askerî tahkimat çalışmalarına yetişemeyeceğini ve böylece bu çıkarmanın Antant lehine başarıya ulaşması ile daha önce bitebileceğini ifade ediyordu. Öyle ki çıkarma başarılı olsaydı, Türk ordusu iyice güçsüzleşecek ve 1922'de Küçük Asya Bozgunu da böylelikle hiç yaşanmayacaktı. Mavrogordatos, *a.g.m.*, s. 208-209).

²³ Kotzias, *a.g.e.*, s. 163, 166.

krallık toprakları dışında yaşadığı varsayılan ve “*kurtarılmayı bekleyen kardeşler*” (*alitroti adelfi*) olarak tanımlanan tüm Helenlerin²⁴ tek bir ulus-devlet çatısı altında toplanması yönünde bir hedef oluşturmuştu.²⁵ Venizelos’a göre Yunanistan sınırları dışında üç milyona yakın Helen nüfus yaşamaktaydı. Bu nüfusun yedi yüz otuz bini Anadolu topraklarında (Küçük Asya), yüz elli bini Trakya ve İstanbul’da, yüz elli bini kuzey Epir bölgesinde (bugünkü Arnavutluk toprakları), yüz bini o dönem İtalya hâkimiyeti altındaki On İki adalarda ve iki yüz otuz beş bini de yine bir İngiliz kolonisi olan Kıbrıs’ta bulunuyordu.²⁶ Bu sonuca paralel bir hedefle dönemin etkin siyasî lideri Eleftherios Venizelos, Yunanistan’ın Megali İdea ulus ülküsünü “*kurtarılmayı bekleyen kardeşler*” (*alitroti adelfi*) ve “*kurtarılmayı bekleyen topraklar*” (*alitrotos patrides*) propaganda amaçlı söylemiyle kendi parti programına da taşıdı.²⁷

Venizelos, 1914 Büyük Savaşı’nı, parti programıyla ülke politikası haline gelmiş Megali İdea’nın gerçekleşmesinde en uygun zemin olarak görüyordu. Bunun dayanağında da Venizelos’un kendi tezini haklı çıkaracak bazı ince politik hesaplar vardı. Örneğin Pax

²⁴ “Helen kimdir?” sorusu Venizelos’un dünyasında dönemlere göre farklılık göstermiş bir kavram olarak değerlendirilebilir. Örneğin, 1919 Paris Barış Konferansı’nda Venizelos, “Helen” tanımını şu sözlerle ifade eder: “*Ulusun tabiiyeti, ne ırk ne de konuştuğu ana dil ile bağlantılı değildir. Ulus, ancak milli bilinç ile tanımlanabilir.*” Vasilis Kontis, “O Venizelos kai to Alvaniko Problema stis Arhes tou 1920” [1920 Yılıının Başlarında Venizelos ve Arnavut Sorunu], **Simposio gra ton Eleftherio Venizelo. Praktika**, s. 208. Kısacası, dil ve ırktan bağımsız, kendini Helen hissedeni herkes, bu dönemde Helen olarak kabul edilmekteydi. Bu görüş elbette o dönemde “Megali İdea” ulus ülküsünü de destekleyen bir politik yaklaşıma sahipti. Nitekim Megali İdea, 1922 yılında Küçük Asya Bozgunu ile ulus felaketine döndüğünde, Venizelos “Helen kimdir?” tanımını Lozan Barış Konferansı’nda farklı değerlendirmişti. Lozan’da Helen tanımı, din kıstası üzerinden yapılmıştı. Bu nedenle ana dilleri Türkçe olan Ortodokslar (Karamanlılar) ve ana dilleri Yunanca olan Müslümanlar (Girit Türkleri, Yanyalı Türkler ve Valaadesler) Lozan’da karşılıklı mübadeleye dâhil edilmiş grubu oluşturmuştu. Thanos Veremis, **Megaloi Ellines, Eleftherios Venizelos [Büyük Yunanlar, Eleftherios Venizelos]**, Tomos [Cilt]: 8, Athina, Skai, 2009, s. 101.

²⁵ Kotzias, **a.g.e.**, s. 57.

²⁶ **A.e.**, s. 3.

²⁷ Megali İdea ülküsü Venizelos’a ait bir fikir değildi. İlk kez 1844 tarihinde dönemin Başbakanı İoannis Kolletis tarafından dile getirilen ve başlarda Bizans’ı yeniden canlandırmak gibi bir ülküye sahip olan bu ulus düşü, Yunanistan’ın tüm siyasî partilerinin ve meclisinin gündeminde yer alan, fakat talih avcılığının da ötesine geçemeyen, bir ulus hayali biçiminde varlık gösteriyordu. Bu mitik tasviri (Mermere dönüşen Vasiliias, Kızıl Elma vb) parti programının içine alarak siyasî bir hedef/sembol haline getiren ilk lider Eleftherios Venizelos olmuştu. Diamantopoulos, **a.g.m.**, s. 26.

Ottomana'nın sonuna gelen ve milliyetçilik akımının hızla yayılması ile büyük toprak kaybı yaşayan Osmanlı Devleti'nin, 1815 Viyana Kongresinde, "Doğu Sorunu/Şark Meselesi" şemsiyesi altında Avrupa tarafından siyasî bir paylaşım projesi olarak değerlendirilmesi ve bu doğrultuda politik kararların alınması, Venizelos için önemli bir detaydı.²⁸ Nitekim Venizelos'un "hasta adam" Osmanlı'nın mutlak sonunun geldiğine ve bu sonda Antant gibi büyük bir gücün yanında yer alarak Yunanistan'ın ulus çıkarları doğrultusunda kâr sağlayacağına inancı tamdı. Venizelos, Yunanistan'ın Büyük Savaş'ta Antant güçleri ile birlikte hareket etmesini Megali İdea'nın gerçekleştirilmesinde son şans olarak görüyordu. Nitekim Venizelos'un Megali İdea ülküsü, "pote moni" yani "hiçbir zaman tek başına" ilkesine dayandığından, birlikte hareket edebileceği müttefikler oluşturmak önemli bir siyasî çabaydı. Bunun en net örneği de, I. Balkan Savaşı sırasında Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne karşı Balkan devletleriyle kurduğu ittifaktı. Bu müttefik arayışları içinde Merkez Güçlerin Osmanlı Devleti ve Bulgaristan ile ittifak içinde olması, Antant'ın Yunanistan'ın tek müttefiki olma zorunluluğunu da doğuruyordu. Çünkü Yunanistan'ın Bulgaristan ile yaşadığı en önemli anlaşmazlıklardan biri Makedonya'nın kimin hâkimiyeti altında olacağı sorunuymdu. Osmanlı Devleti ile yaşadığı On iki Adalar sorunu ve Megali İdea ülküsünün Anadolu toprakları üzerinde gerçekleştirilme isteği, bu ittifakta çözümsüzlük oluşturan bir diğer önemli ayrıntıydı. Neticede her iki sorunsal Yunanistan'ın Merkez Güçlerin yanında değil karşısında olmayı gerektiren şartları çoktan oluşturmuştu. Diğer taraftan, Antant'ın Büyük Savaş'ı kazanması demek bu iki ezeli düşmanın da Yunanistan karşısında kaybetmesi anlamına geliyordu. Bu bağlamda, Yunanistan'ın Antant ittifakı dışında bir ittifak düşünmesi siyaset adına zaten doğru kabul edilebilir bir adım da olamazdı.

Venizelos'un Antant işbirliğini Yunanistan'ın menfaatine görmesindeki bir başka önemli husus yine kendisine ait bir şahsi öngörüydü. Venizelos, çok uluslu (multinasyonel) imparatorlukların sonunun geldiğine ve savaş sonrasında ise bu imparatorlukların dağılacağı fikrine sahipti. Bu minvalde düşünüldüğünde, çok uluslu bir

²⁸ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: V, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 2011, s. 203-204.

imparatorluk olan Osmanlı da kısa bir zaman sonra dağılacak, kendi içinde mevcut olan Rum nüfus da Yunanistan ile din ve dil birliğinden ötürü kendi kaderini Megali İdea ülküsü içinde belirleyecekti. Venizelos aynı zamanda Yunanistan'ın ulus çıkarlarınının Britanya'nın ulus çıkarlarıyla ortak noktalar barındırdığını düşünüyordu. Neticede her iki ülke de denizci bir ülkeydi ve İngiltere Yunanistan ile kuracağı ortak ittifaktan kendisine çıkar sağlayabilirdi.²⁹ Özellikle Britanya'nın Güney Doğu Akdeniz'de etkin bir hâkimiyet alanı yaratması, Balkanlar'da sabit ve güvenilir bir müttefik olan Yunanistan ile işbirliğini de gerekli kılmaktaydı. İtalya'nın, irredantizm politikası ile Batı Anadolu toprakları üzerindeki talebi ve yine Rusların sıcak denizlere inmesini sağlayacak Çanakkale ve İstanbul Boğazı üzerindeki emelleri, İngiltere için kabul edilebilir bir durum değildi. Bu noktada Yunanistan, jeopolitik açıdan Britanya gücü tarafından Güney Doğu Akdeniz havzasının güvenliğinde önemli bir limandı. Venizelos, savaşın sonucu ne olursa olsun Britanya'nın Doğu Akdeniz'de daimi bir güç olarak kalacağına inandığı için Yunanistan'ın hiçbir tereddüde yer vermeksizin bu büyük Akdeniz gücü yanında ekonomik, siyasî ve askerî açıdan “küçük ölçekli ortağı” (minor partner) kalması gerektiği fikrini savunuyordu.³⁰ Nitekim Balkan Savaşları sonunda Yunanistan'a katılan ve stratejik önem taşıyan Ege Adaları'nın güvenliğini sağlayabilmek için Yunanistan, denizcilikte ilerlemiş, silah bakımından üstün bir orduya ihtiyaç duymaktaydı. Böylesi güçlü bir ordu da ancak İngiltere gibi bir deniz gücüyle ittifak kurularak gerçekleştirilebilirdi.³¹

Venizelos, Büyük Savaş'ı sadece iki büyük dünya bloğunun karşılıklı emperyalist savaşı olarak görmüyordu. Venizelos'un politik dünyasında bu savaş bir nevi demokrasi ve mutlakiyetin savaşı ola-

²⁹ Aslında denizci bir toplum olan Yunanistan'ın yine kendisi gibi denizci bir toplum olan İngiltere ile kurmayı planladığı ittifakı sadece siyasî ve ekonomik bir çıkar ilişkisine dayanmıyordu. Bu birliktelikte iki denizci toplumun ortak/benzer kültürel ve sosyolojik bağlara sahip olduğu düşüncesi de ön plandaydı. Kotzias, **a.g.e.**, s. 135.

³⁰ Giannis Giannouloupoulos, “İ Mikrasiatikı Peripetia” [Küçük Asya Macerası], (Edit. Thanos Veremis), Eleftherios Venizelos, **Apo to Orama tis Megalis Elladas Eksoristos sto Parisi [Büyük Yunanistan Düşünden Paris Sürgününe]**, Tomos [Cilt]: B, Athina, Ta Nea, 2011, s. 67.

³¹ Eleni Gardika Katsiadaki, “Venizelos kai Churchill, Oı Vaseis tis Anglo-Ellinikis Sinennoisis (1912-1913)” [Venizelos ve Churchill, İngiliz-Yunan Anlaşmasının Esasları], Thanos Veremis-Odisseas Dimitrakopoulos, **Meletimata Giro apo ton Venizelo kai tin Epohi tou [Venizelos ve Dönemi ile İlgili Çalışmalar]**, Athina, Filipopti, 1980, s. 89.

rak da tanımlanmaktaydı. İngiltere ve Fransa, Antik Yunan'daki Perikles dönemi demokrasisinin temsili olarak görülürken; Almanya ve Avusturya-Macaristan da etkin nüfuzlu kralların hâkim olduğu monarşi düzeninin temsilçileriydi. Bir diğer ifadeyle Venizelos, Antant ve Merkez Güçler arasındaki farkı, demokrasi ve mutlakiyet rejimleri arasındaki fark ile açıklamaktaydı. Nitekim yıllar sonra Fransız Akademisi'nde yaptığı konuşmada Yunanistan'ın demokrasi ve mutlakiyet arasında cereyan eden bu savaşta demokrasinin temsilçileri sayılan İngiltere ve Fransa yanında yer alması gerekliliğinden bahsedecekti.³² Venizelos siyasetinde Antant ittifakının bir diğer önemi de Yunanistan'ı modernleştirme çabasıydı. Venizelos için modern Yunanistan tanımı, anayasal düzene sahip bir hukuk devleti ile özdeşleştiriliyordu. Hukukun tarafsızlığı ve kişilerin hukuk önünde eşitliği de Yunanistan'a getirilmesi hedeflenen temel anayasal düzenlemelerdi. Tüm bu modernleşme çabalarının temelinde de, Yunanistan'ı ideolojik ve askerî olarak emperyalist yarışın hâkim olduğu yeni dünya düzenine hazırlama gayesi bulunmaktaydı. Bu noktada Megali İdea, toprak genişlemesi haricinde yönünü Batı'ya dönmüş, ekonomik alanda güç kazanmış, Avrupa devletleri ile aynı dengede olan demokratik bir ulus yaratma projesi olarak yeni bir görüntü de kazanmıştı.

Venizelos'un Büyük Savaş yılları sırasında hedeflediği Yunan dış siyasetini destekleyenler ve O'nu Antant ittifakı konusunda haklı görenler, Yunanistan'da ekonomik gücün yanı sıra siyasî gücün de olması gerektiğine inanan tüccar ve diasporadan oluşan şehirli sınıftı. Toplumun bu sınıfına dâhil olan kişiler, daha çok Yunanistan'ın çağdaşlaşmasında uygulanan reformları destekleyen dimotikistesler (halk dili savunucuları) olarak adlandırılıyordu. Ekseriyetle gelenekçi grup tarafından desteklenen ve devletin resmi dili olan katharevusa'nın (ağdalı Yunanca) yerine daha yalın bir dil olan dimotikiyi (halk dili) savunan bu grup, aynı zamanda Venizelos'un Antant ittifakı konusunda en fazla desteği verenlerdi. Bir başka destekçi grup Balkan Savaşları sonrasında "*kurtarılmış topraklar*" olarak görülen ve Nees Hores (Yeni Bölgeler) adı verilen Epir, Makedonya, Ege Adaları ve Girit'teki Yunanlardı. Yine Trakya, İstanbul ve Anadolu

³² Konstantinos Svolopoulos,, **Anafores ston Eleftherio Venizelo [Eleftherios Venizelos Hakkında]**, Athina, Ekdoseis Kastanioti, 2014, s. 165.

Rumları da “*kurtarılmayı bekleyen kardeşler*” olarak Venizelos’u desteklemekteydi.³³

Yunan siyasetinde Venizelos’un Büyük Savaş politikasının karşıt görüşü “anti-Venizelosçu” olarak tanımlanan ve daha çok Kral Konstantinos tarafında yer alan gruptan oluşmaktaydı. Başbakan Venizelos’un tam aksine Kral Konstantinos hiçbir blok tarafında yer almayan bir Yunanistan’ın ülke çıkarları açısından daha isabetli olacağı kanaatindeydi. Özellikle Balkan Savaşları sonrasında kazanılan toprakların güvenliğinin sağlanması açısından alınan bu karar, adeta bir gereklilikti. Üstelik Balkan Savaşlarından yeni çıkmış bir Yunanistan’ın, yeniden büyük ölçekli bir savaşa girmesi, Yunanistan’ı güçsüzleştirecek bir sonu da hazırlayabilirdi. Neticede Konstantinos için Antant’ın Yunanistan’a verdiği vaatlerin hiçbiri güvenilir de bulunmuyordu. Konstantinos, gerçekte Yunanistan’ın Almanya ile kuracağı ittifakı doğru bulan ve bu ittifakın gücüne inanan bir siyasî liderdi. Ancak bu düşünceyi kamu düzeyinde ilan etmek Konstantinos açısından kolayca cesaret edilebilecek bir durum da değildi. Bunun en önemli nedeni de Merkez Güçlerin yanında, Yunanistan’ın iki geleneksel düşmanının yer almasıydı. O dönem hem Bulgaristan’ın hem de Osmanlı Devleti’nin Yunanistan sınırları içinde bulunan bazı bölgeler üzerinde talepleri vardı. Bulgaristan, Kavala, Serez, Drama gibi Doğu Makedonya topraklarında hak talep ederken; Osmanlı Devleti de 1912 yılında kaybettiği Ege Adalarını geri almak istemekteydi. Bu nedenlerden ötürü Yunanistan’ın iki ülkenin var olduğu bir ittifak içine dâhil olması ve Konstantinos’un da Almanya tarafında bir politika izlemesi mümkün değildi. Diğer taraftan Almanya ile Yunanistan arasındaki ittifakın kurulamamasının tek nedeni, Yunanistan merkezli bir sorundan da kaynaklanmıyordu. Madalyonun diğer yüzünde, Almanya da Yunanistan’ın açıktan açığa müttefik olarak kendi tarafında yer almasını istemiyordu. Çünkü Yunanistan, jeopolitik açıdan Antant’ın deniz saldırılarına karşı savunulması zor bir konumda bulunuyordu. Almanya’nın ise bu coğrafyayı koruması oldukça güçtü. Üstelik Antant’ın Yunanistan’a denizden ticarî ambargo uygulaması halinde, Almanya yardım sağlamakla yükümlü olacağından, Almanya’nın Yunanistan’dan çıkar sağlamasından çok, Yunanistan’ın yükünü çekeceği bir konuma düşmesi daha yüksek

³³ Kotzias, a.g.e., s. 135.

bir ihtimaldi. Böylesi bir artı yük, Almanya'nın çıkarlarına uygun düşen bir durum da değildi. Öte yandan Almanya'nın müttefikleri olan Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'ne vaat ettikleri ki Almanya Osmanlı ve Bulgaristan'a Büyük Savaş'ı kazandıklarında kaybettikleri toprakları iade etme sözünde bulunmuştu, Yunanistan'a verilmesi ihtimal vaatlerle çakışacak, bu durum da Merkez Güçler içindeki birliği bozacak bir sonuç yaratacaktı.³⁴ Bunun dışında Yunanistan'ın tarafsızlık politikası, Yunan halkından da destek görüyordu. Balkan Savaşlarından yeni çıkmış bir halk, yeni teknolojilerle donanımlı silahların etkin kullanıldığı böylesi büyük bir savaşın kanlı kıyımından uzak kalma talebindeydi. Kral Konstantinos'un savaştan uzak kalma isteği, halk tarafından savaş yanlısı Venizelos'a karşı barışçıl bir politika olarak kabul ediliyordu. Venizelos, halkın gözünde yabancılardan kölesi olmuş, bu ölüm kalım savaşında, kendi politik hırslarının gölgesinde kalmış, Yunan halkını umursamayan bir politikacı konumuna düşmüştü.³⁵

Konstantinos, yüzünü Batı'ya dönmüş, modern ve demokratik bir kimlikle ön plana çıkmış Venizelos'a göre daha tutucu ve geleneksel bir yapıya sahipti. Bu durum Venizelosçu kanat tarafından Yunanistan'ı, Avrupa'dan yalnızlaştıran (splendid isolation) bir sonuç gibi algılansa da, daha çok tutucu ve gelenekçi kesimden büyük destek de görmekteydi. Çoğunlukla anti-Venizelosçu grubun zihniyetinde ilk göze çarpan şey, Batı karşıtı bir taşralılıktı.³⁶ Bu minvalde modernitenin sembolü olan "Batı", Konstantinos yanlıları tarafından oksidentalizm (Batı düşmanlığı) düzeyinde karşı bir duruşa sahipti. Batı'dan korkuluyordu çünkü geleneksel Yunanistan algısı bu modernitenin içinde kaybolunacak bir unsur olarak görülmekteydi. Bilhassa, Konstantinos taraftarı gazeteler çıkardıkları haberlerde sürekli Londra ve Paris'in moda ve geleneklerinin Yunanistan'a gelmemesi yönünde propagandist ifadeler kullanıyordu.³⁷ Batı'nın özgürlükçü

³⁴ Mavrogordatos, **a.g.m.**, s. 201.

³⁵ **A.m.**

³⁶ Diamantopoulos, **a.g.m.**, s. 29.

³⁷ Örneğin o dönem Yunanistan'a getirilen sinema bile bu gelenekçi kanadın oldukça tepkisini çekmişti. O dönem kadınlara verilmesi öngörülen seçme hakkının tartışılması bile sorun yaratacak kadar önemli görülüyordu. Konstantinos taraftarı gazetelerde, toplumun ahlaksal değerlerinin korunması yönünde propaganda yazıları yazılmaktaydı. Yine Venizelos hükümetinin boşanma ile ilgili hukuksal düzenlemeleri meclise taşınması, kadınların giyim kuşamlarının açık bulunması, halk dilinin devletin resmi dili olması yönündeki çabaları

ve gelenek karşıtı moda ve adetlerini Batı'dan Yunanistan'a getiren "şeytan"³⁸ ise Venizelos ve O'nun zengin Avrupalı arkadaşlarıydı. Kral Konstantinos ve Venizelos arasındaki kavga politik bir yol ayrımından ziyade Batı Avrupa (İngiltere, Fransa) ve Merkez Avrupa (Almanya) arasındaki zihniyet farklılığıydı. Nihayetinde Fransa ve İngiltere'ye göre Almanya, iç dinamiklerinde daha tutucu bir "Batı" görüntüsündeydi.

Kral Konstantinos'un Büyük Savaş'ta Yunanistan'ın tarafsız olmasını istemesi, bir manada tarafsızlık içinde taraflılıktı. Özellikle Almanya ile olan manevî bağı Konstantinos'u böyle bir seçim yapmaya mecbur kılan en temel nedenlerden biriydi. Berlin askerî okulunda aldığı eğitim, Alman Kayser'i II. Wilhelm'in kız kardeşi Sofia³⁹ ile evliliği, danışmanları Streit, Metaksas ve Dusmanis gibi isimlerin de Alman ekolünden yetişmiş destekçiler olması, Konstantinos'un Alman tarafında bir politika izlemesine sebep olan baş unsurlardı. Ancak Konstantinos'un Almanya tarafında bir yön belirlenmesi sadece basit bir etki altında kalma da değildi. Konstantinos, askerî bir lider olarak, olayları siyasî çerçevede değil askeri stratejiyle düşünüyordu.⁴⁰ Bu nedenle kararlarında politik adımları yoktu.

ile ilgili olumsuz haberler bu muhafazakâr yapı tarafından sıklıkla köşe yazılarında ifade bulmaktaydı. Thanos Veremis (edit), **Eleftherios Venizelos, Apo to Orama tis Megalis El-ladas Eksoristos sto Parisi [Büyük Yunanistan Düşünden Paris Sürgününe]**, s. 69, 92.

³⁸ Ulusal bölünmenin en şiddetli yaşandığı 1916 yılında Konstantinos taraftarı olan Başbakan Dimitrios Gounaris Venizelos'u *satanas* ifadesini kullanarak "şeytani bir ilhamın" ürünü şeklinde suçlamaktaydı. Mavrogordatos, **a.g.m.**, s. 234.

³⁹ Sofia'nın Konstantinos üzerinde oldukça büyük bir etkisi vardı. Yunanistan'da ikamet eden yabancı büyükelçilerin ülkelerine gönderdikleri her raporda bu ayrıntıdan sıklıkla bahsedilmekteydi. Kraliçe Sofia, kendisini daha çok Almanya kimliğine adanmış ve Yunanistan yerine Almanya'nın çıkarına göre hareket eden bir kişiydi. Yunanistan'ın Antant işbirliğini engelleyebilecek her tür adımdan geri kalmayan Sofia, abisi Wilhelm'a yazdığı mektupta, bu işbirliğin en ateşli taraftarları olan Venizelosçular için "*şahsiyetsiz domuzlar, umarım hak ettikleri biçimde cezalandırılırlar*" ifadesini kullanmıştı. Yine Wilhelm'e yazdığı bir başka mektupta Yunanistan'ın daima Almanya ile birlikte hareket edeceğine dair sözler sarf etmekteydi: "*Dilerim aklından hiçbir zaman çıkarmazsın ki Yunanistan jeopolitik konumundan ötürü sevgili ülkemize (Almanya) planlarımız dahilinde her tür yardımı sağlayacaktır. Halkın içinde Almanya'nın lehine ve düşmanlarımızın (Antant-Venizelos) aleyhine her tür işlerimizi sürdüreceğiz. Bu konuda sonuna kadar emin olabilirsiniz.*" Giorgios Th. Mavrogordatos, "To Kratos ton Athinon kai to Kratos tis Thessalonikis" [Atina ve Selanik Devleti], (Edit. Thanos Veremis), **Eleftherios Venizelos, Apo tin Tourkokratoumeni Kriti ston Ethniko Dihasmo [Eleftherios Venizelos, Osmanlı İdaresi Altındaki Girit'ten Ulusal Bölünmeye]**, s. 251; Kotzias, **a.g.e.**, s. 88.

⁴⁰ Dönemin (1915) Meclis Başkanı Konstantinos G. Zavitzianos yıllar sonra kaleme aldığı

Konstantinos'u tarafsızlık görüşünde destekleyen en büyük kitle, Venizelos'un yayılmacı milliyetçiliğinden hoşnut olmayan, kendi güvencelerini ve sakin bir hayatı tercih eden Yunanlardan oluşuyordu. Yunanistan'ın ilk krallık toprakları olan Palies Hores'de (Eski Bölgeler), Mora, Rumeli ve Ege Adaları, ikamet eden bu grup, o dönem Megali İdea'nın hedeflerinden biri sayılan "*kurtarılmayı bekleyen kardeşler*" için canlarını feda etmeyi gereksiz görüyordu. Balkan Savaşlarının akabinde, Yunanistan topraklarına dâhil olan ve çoğunlukla Müslüman nüfusun oluşturduğu Makedonya toprakları üzerindeki diğer gruplardan Slav ve Selanik Yahudileri de Kral Konstantinos'u destekleyen bir birlik içindeydi. Özellikle Müslüman nüfus Venizelos'un Osmanlı Devleti üzerinde gerçekleştirmek istediği Megali İdea ülküsünden dolayı her zaman bir bütün halinde anti-Venizelosçu tutum sergilemekteydi. Yunan ordusu içinde görev yapan üst düzey subaylar da Konstantinos'un tarafında yer almaktaydı.⁴¹ Kilise etkisi altında kalan gelenekçi gruplar, Batı ile ticarî yarışa girmekten çekinen bazı tüccarlar, Fenerliler, Kocabaşlar gibi eski politikacılar, eski yönetimin zenginleştirdiği ve Venizelos'un gitmesiyle yeniden eski güçlerine kavuşacağı umudunu taşıyan çiftlik ağaları da krala destek veriyordular.⁴²

Konstantinos ve Venizelos arasındaki mücadelenin temelinde Yunanistan'ın hangi dünya bloğu tarafında yer alacağı sorunundan çok daha öte bir sorun vardı. Esasen bu sorunun kaynağı, hangi liderin Yunanistan'ın dış politikasını yönlendireceği ile ilgiliydi. Konstantinos, babadan aldığı haleflikle ülkenin başındaydı. Venizelos ise halkın iradesiyle seçilmiş bir başbakandı. Bu durumda ülkenin dış politikasında kimin söz hakkı olduğu dönemin şartları da düşünüldüğünde zor bir soruydu. Çünkü Avrupa'nın pek çok yerinde kral, ülkenin

anılarında Büyük Savaş sırasında Konstantinos ile aralarında geçen diyalogda bu tezi destekleyecek ifadeleri kralın şu sözleriyle dile getirmektedir: "... *siz politikacılara saygım ve sevgim sonsuz. Ancak sizler askerî işlerden hiç anlamıyorsunuz. Bu yüzden askerî kararları ben bizzat kendi yetkimde tutuyorum.*" Konstantinos G. Zavitzianos, **Aı Anamnisıs tou ek tis Istorikis Diafonias Vasileos Konstantinou kai Eleftheriou Venizelou opos tin Ezise (1914-1922) [Kral Konstantinos ve Eleftherios Venizelos Tarihi Anlaşmazlığına Dair Anılar]**, Tomos [Cilt]: A, Athina, Adelfon G. Rodi, 1946, s. 81-84.

⁴¹ Burada belirtilmesi gereken bir istisna durum ise Yunan ordusu içinde görev yapan Danglis, Paraskevopoulos ve Pangalos gibi üst düzey subayların Venizelos'u destekleyen askerî grup içinde yer almasıydı. Bu asker grubu Fransa ekolünden yetişmiş ve Fransa'da eğitim görmüş askerlerden oluşmaktaydı. Kotzias, **a.g.e.**, s.135.

⁴² Diamantopoulos, **a.g.m.**, s. 29.

dış işlerini yönlendiren bir unsur olarak politikada yerini almıştı ve son söz her zaman saraya aitti.⁴³ Fakat özellikle Balkan ülkelerinde kral, geleneksel manada, kurumsal statünün dış politikada önemli rol sahibiydi.⁴⁴ Yunanistan’da ise Konstantinos’un babası Kral Georgios döneminde bu durum kısmi bir farklılık göstermişti. Dış politikada kendisini geri plana çeken Kral Georgios, bu yetkiyi de Başbakan Venizelos’a bırakmıştı. Bu sebeple Venizelos, halkın iradesiyle seçilmiş bir siyasî lider olarak bizzat kendisinin dış politikada söz sahibi olması gerekliliğini savunuyordu. Oysa Konstantinos, monarşilerin temeli olan “*eleo theou*” (divine right) yani kralların Tanrısal hakkı düşüncesiyle, Yunanistan’ın geleceği ile ilgili önemli politik konularda kararın kendisine ait olduğunda ısrarcıydı. Nihayetinde halk her zaman için değişken oylara sahip istikrarlı olmayan bir politik görüşün destekçisiydi. Böylesi bir değişken kitlenin oylarıyla seçilmiş bir başbakanın ve onun hükümet meclisinin, ülkenin kaderini belirleyecek hassas konularda karar vermesinde başarılı olamayacağına inanıyordu.⁴⁵

Yunanistan’ın iç siyasetinde “Ulusal Bölünme” olarak adlandırılan bu mikro ölçekli bloklaşma hareketinin bir başka nedeni de Kral Konstantinos ve Venizelos’un farklı karakteristik özellikleriydi. Bir anlamda bu çatışma, Batı Avrupa ve Merkez Avrupa arasında bocalayan iki siyasî liderin hayat felsefesi ve yaşam tarzı ile de doğrudan ilintiliydi. Venizelos, dış görüntüsüyle sürekli okuyan, düşünen, entelektüel bir görüntü sergileyen ve halk arasında gözünden hiç çıkarmadığı entel gözlükleriyle “dört göz” olarak dalga geçilen bir imaja sahipti.⁴⁶ Venizelos’un, Batı Avrupa tarzında bir siyaset adamı olması destekçileri için bir cazibe olarak da görülmekteydi. Üstelik Girit’ten beri her izlediği politik adımında hedefe ulaşması, bu Girit-

⁴³ Thanos Veremis, “Stratos kai Venizelismos apo to 1916 eos to 1935” [1916’dan 1935 Yılına Kadar Venizelos Hareketi ve Ordu], *Simposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika*, s. 34.

⁴⁴ Eleni Gardika Katsiadaki, “Venizelos kai Ipourgeio Eksoterikon: Singrousi i Sinergasia?” [Venizelos ve Dışişleri Bakanlığı: Çatışma mı İttifak mı?], *Simposio gia ton Eleftherio Venizelo. Praktika*, s. 265-266.

⁴⁵ Dimitris Mihalopoulos, *O Ethnikos Dihasmos, İ Alli Diastasi*, [Ulusal Bölünme, Başka Bir Boyut] Athina, Ekdoseis Trohalia, 1997, s. 69.

⁴⁶ Giannis Giannouloupoulos, “İ Mikrasiatikiki Peripetia” [Küçük Asya Macerası], (Edit. Thanos Veremis), *Eleftherios Venizelos, Apo to Orama tis Megalis Elladas Eksoristos sto Parisi* [Eleftherios Venizelos, Büyük Yunanistan Hayalinden Paris Sürgününe], s. 68.

li politikacının destekçileri arasında “Mesih” olarak görülmesine de sebebiyet vermişti.⁴⁷ Avrupa’da siyasetin *zeki çocuğu* (*genius*) olarak tanınan bu liderin yürüttüğü politika, hesap kitap üzerine kurulu, kar-zarar ilişkisine dayanan bir yörünge üzerinden ilerlemekteydi. Tüm politik kararları *politik risk* (*risque calculé*) hesabına dayanıyordu.⁴⁸ Politik bağlamda doğru bulduğu ve inandığı her konunun/fikrin neye mal olursa olsun peşine düşüp uygulama gayreti içindeydi.

Kral Konstantinos ise Venizelos ile kıyaslandığında, halk arasında daha heybetli ve babayiğit bir görüntüye sahipti. Başkomutan olarak ordunun başında bulunan Konstantinos, Balkan Savaşları sırasında göstermiş olduğu üstün askerî başarısından ötürü halk arasında ilahlaşmış bir liderdi. Geleneksel alışkanlıklarından dolayı halk adamı olarak da nitelendirilmekteydi. Halk ile arasında kurduğu bağda popülist tavırlar sergilediğinden aynı zamanda sevilen bir şahsiyetti. Lakabı *kirve* (*koumparos*) idi.⁴⁹ Sosyolojik manada bakıldığında Yunan adetlerinde kirve, kişiye en yakın/sevilen kişiydi. Bu doğrultuda halk ve kral arasında böyle güçlü bir sevgi bağı oluşmuştu. Konstantinos, Venizelos’a kıyasla daha *gerçek* (*orijin*) bir Yunan olarak betimleniyordu. Oysa Venizelos *yabancı ellerin* (*Avrupa*) kölesi olarak görülüyordu.⁵⁰ Heybetli görüntüsünden ötürü daha maskülen sayılan Konstantinos’un karşısında Venizelos, gerek sesinin ince olması gerekse naif hareketleri nedeniyle halk arasında “hermafrodit” aşağılamasına kadar gidecek bir yakıştırmaya maruz kalmıştı.⁵¹ Konstantinos için kullanılan en önemli propagandist tezahürat ise Bizans ile kurulan bağın vurgulanmasıydı. Yunan Kralı, I.

⁴⁷ Thanos Veremis (edit), *Eleftherios Venizelos, Apo tin Tourkokratoumeni Kriti ston Ethniko Dihasmo* [Eleftherios Venizelos, Osmanlı İdaresi Altındaki Girit’ten Ulusal Bölünmeye], s. 10.

⁴⁸ Konstantinos Svoloopoulos, *a.g.e.*, s. 14.

⁴⁹ Konstantinos, Haziran 1913’de dünyaya gelen kızı prenses Ekaterini’nin vaftiz töreninde Yunan ordusunun başı olarak verdiği emir doğrultusunda, tüm asker ve denizcileri kızının vaftiz babası ilan etmişti. Bu nedenden dolayı her Yunan askeri Konstantinos’a kızının vaftiz babası olarak duygusal bir bağ ile bağlıydı. Giorgios Th. Mavrogordatos, “İ Politikes Ekselikleis apo to Goudi os ti Mikrasiatiki Katastrofi” [Gudi Darbesinden Küçük Asya Bozgununa Politik Gelişmeler], (Edit. Vasilis Panagiotopoulos), *İstoria tou Neou Ellinismou 1770-2000 [Çağdaş Yunan Tarihi]*, Tomos [Cilt]: 6, Athina, Ellinika Grammata, 2003, s. 17.

⁵⁰ Veremis, *a.g.e.*, s. 11.

⁵¹ Kotzias, *a.g.e.*, s. 54.

Konstantinos yerine XII. Konstantinos olarak nitelendiriliyordu. Bunun sebebi de Bizans tarihinde *mermere dönüßen kral* mitiyle ulus sembolüne dönmüş XI. Konstantinos Paleologos'un halefi olarak gösterilmek istenmesiydi.⁵²

3. Antant'ın Yunanistan Siyaseti ve Kasım Olayları⁵³

1914-1918 yılları Yunanistan'da "Ulusal Bölünme" olarak adlandırılan ve toplumu siyasi bağlamda bıçakla ikiye bölmüş gibi birbirinden ayıran toplumsal bir cepheleşme dönemi idi. Her ne kadar Ulusal Bölünme süreci Büyük Savaş sırasında Yunanistan'ın hangi blok tarafında yer alacağına dair diplomatik bir sorunsal gibi görünse de, temelinde Venizelosçular ve anti-Venizelosçular arasında yaşanan toplumsal bir sınıf çatışması bulunuyordu. Bu iki grubun karşılıklı çatışmasının temel çıkış noktasında ise Yunanistan'daki siyasî yönetimin hangi lider gücün elinde olacağı kavgası vardı. Sosyolojik kontekstte düşünüldüğünde, Yunanistan'da Kral Konstantinos ve Venizelos arasında yaşanan taraftar çatışmasının kökleri çok daha eskiye dayanmaktaydı.

Yunan Krallığının kuruluşundan itibaren Fenerliler, Kocabaşlar, armatörler ve çiftlik ağaları dışında, burjuvazi gibi farklı toplumsal sınıfların ortaya çıktığı XIX. yüzyıl ortaları, bir manada Yunanistan'ın toplumsal düzeninin şekillendiği bir dönemi de beraberinde getirdi. Bu dönemden itibaren geleneksel sınıf (eski aileler) ve şehirli sınıf (burjuva) arasındaki toplumsal çatışma, XX. yüzyılın başlarında geleneksel sınıfın temsilcisi Kral Konstantinos ve şehirli sınıfın temsilcisi Eleftherios Venizelos arasındaki çatışmanın da temel noktasıydı. Bu nedenle Yunanistan'da XIX. yüzyıl ortalarında başlayıp etkisini II. Dünya Savaşı'na kadar sürdüreceği olan "Ulusal Bölünme", sadece Büyük Savaş süresi içine hapsedilemeyecek kadar uzun bir siyasî ve sosyolojik vakaydı. Nitekim Yunanistan'da "Ulusal Bölünme" sona erdiğinde, bu olgunun temsilcilerinin o dönem hayatta olmaması, "Ulusal Bölünme"nin, sadece Konstantinos ve Venizelos arasındaki bir bloklaşma olmadığını da açık kanıtıydı. Özetle, "Ulusal Bölünme" yaklaşık yüz yıl gibi bir süreç içinde var-

⁵² Mavrogordatos, a.g.m., s.17.

⁵³ Yunan tarihinde Kasım Olayları olarak adlandırılan iki günlük süreç aslında Gregoryen takvimine göre Aralık ayında vuku bulmuş bir hadisedir.

lığını koruyan ve dönemlere göre farklı özellikler gösteren siyasî bir ayrışmaydı.

Yunanistan'da Ulusal Bölünmenin en derin hissedildiği dönem uluslararası konjonktürde de militarizm ve bloklaşma hareketlerinin sonucunda vuku bulan büyük emperyalist kavga ile aynı yıllara denk düştü. 1914-1918 yılları arasında yaşanan Büyük Savaş'ta, Merkez Güçler (İttifak) ve Antant (İtilaf) olarak iki bloğa ayrılmış büyük güçlerin Doğu Akdeniz politikalarının bir yansıması olarak Yunanistan'a atfettiği jeopolitik önem, Yunanistan'ı da zorunlu bir seçim yapmaya sürüklemekteydi. Balkan Savaşları sonrasında jeopolitik konumda elde ettiği iki kat nüfus ve iki kat toprak, Yunanistan'ı 1830'lu yıllardaki cılız Yunan Krallığı görüntüsünden çıkarmış ve bu emperyalist yarışta kendine yer edinme çabasına dönüştürmüştü. Dönemin konjonktürel yapısına bakıldığında, “küçük ama saygın Yunanistan” fikri, yayılmacı milliyetçiliğin bir tezahürü olan “Megali İdea” fikri karşısında etkin bir propaganda aracı olarak da varlık gösterecek güçte değildi.

Balkan Savaşlarından sonra topraklarını genişleten Yunanistan'da, Büyük Savaş süresince en büyük baskı Antant kuvvetleri tarafından gerçekleşti. Tarafsızlık kamufleji ile yansız bir politika izleyemeye çalışan Yunanistan, Antant kuvvetlerinin sert önlem ve baskılarına dayanan yaptırımlarına maruz kalmıştı. Bu dönemde Antant'ın Yunanistan'da uyguladığı “Gambot Diplomasisi”⁵⁴ neticesinde pek çok Yunan toprağı Antant güçlerince işgal edildi, ticarî ambargolar uygulandı, askerî ve sivil yönetim üzerinde güçlü kontrol mekanizmaları oluşturuldu ve alınan yaptırım kararlarının uygulanması için de ardı ardına ültimatolar/notalar verildi. Antant tarafından uygulanan bu siyasî baskının dayanağında ise 1830 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın Londra Protokolü gereğince Büyük Britanya, Fransa ve Rusya'nın, Yunanistan'ın anayasal monarşisini tehlikeye düşürecek herhangi bir durumda, garantör devletler olarak müdahale edebilme yetkisi bulunmaktaydı.⁵⁵

⁵⁴ James Caple, **Gunboat Diplomacy 1919-1979. Political Applications of Limited Naval Force**, Palgrave Macmillan, New York 1981, s. 11-16.

⁵⁵ Britanya, Rusya ve Fransa'nın Yunanistan'ın koruyucu güçleri olarak (garantör) tanınması 19 Temmuz 1827 tarihinde imzalanan protokolün 6. maddesinde yer almaktadır. İmzalanan protokol gereği bu üç büyük garantör kuvvet, kurulması muhtemel Yunanistan

1916 sonbaharı, Yunanistan açısından politik karmaşanın yaşandığı zirve yıllardı. Venizelos ile Konstantinos arasında uzlaşma ihtimalinin olamayacağı kanaatine varan Antant'ın Venizelos'a verdiği destek sonucunda, Venizelos 12 Eylül/24 Eylül 1916 tarihinde, geçici hükümet kurmak için Girit üzerinden Selanik'e doğru yola çıktı. Venizelos'un 13 Eylül/25 Eylül 1916 tarihinde Girit'te geçici hükümeti kurduğunu açıklaması Yunan siyasî tarihi açısından oldukça önemli bir gelişmeydi. Çünkü bu tarihe kadar olan politik, sosyal ve duygusal bölünmeye şimdi de devlet bölünmesi eklenmişti. Selanik'te kurulan Venizelos hükümeti (geçici hükümet) Antant tarafından Atina Hükümetiyle ilişkileri sekteye uğratmamak adına başta *de facto* olarak tanındı. Antant güçleri, özellikle Fransa Başbakanı Aristide Briand, hala Venizelos ve Kral arasında ortak bir yolun bulanabileceğini düşünmekteydi. İlişkilerin bu yönde bozulmaması adına Atina Hükümeti *de jure* olarak varlığını sürdürdü. Ancak Antant güçlerinin Atina Hükümeti konusunda en büyük kaygısı Alman sempatanlığı sergileyen Atina Hükümetinin Selanik'te özerk yönetim kuran ve Alman ordularına karşı savaşan Fransız General Sarrail'i, güney Yunanistan topraklarından (Mora, Rumeli [Orta Yunanistan], Teselya) yukarı doğru çıkararak, arkadan vurma endişesiydi. Bu nedenle kuzey Yunanistan topraklarını (Selanik ve çevresi) kendi hâkimiyeti altında tutan Sarrail'i korumak için Antant, Yunan ordusunu, Yunanistan'ın güneyine indirerek güvence altına alma çabası içine girdi. Bunun üzerine 16 Kasım 1916 tarihinde Antant'ın Akdeniz filosunun başında bulunan Fransız Amiral Dartige du Fournet,

devletinin koruyuculuğunu da üstlenmektedir. 7 Mayıs 1832 tarihinde imzalan Londra protokolünde ise Yunanistan'ın nihai sınırları ve yeni statüsü belirlenmiştir. Bu protokolde Bavyera Kralı Ludwig'in ikinci oğlu prens Otto, monarşi yönetiminde kurulan Yunanistan'ın yeni kralı olarak belirlenir. 13 Temmuz 1863 yılında imzalanan son protokolde ise bu üç garantör kuvvet Danimarka kralı Christian'ın 2. oğlu prens George'u "Yunanların kralı" sıfatıyla Kral Otto'nun yerine tahta çıkarır. Döneme ait bir ideoloji olarak görülen Megali İdea'dan dolayı "Yunanistan'ın kralı" olan ve Yunanistan monarşisinin başında bulunan Otto'dan farklı olarak, tüm "Hellenler'in kralı" sıfatıyla Yunanistan'daki anayasal monarşinin başına Kral George getirilir. Bu son protokolde sadece Yunanistan'da monarşiden anayasal monarşiye geçiş sağlayan bir rejim değişikliği yaşanmaz aynı zamanda bu rejimin statüsünü korumakla yükümlü üç büyük devlet, Britanya, İngiltere ve Rusya, Yunanistan'ın garantörleri olarak kâğıt üzerinde de resmîyet kazanır. Tasos Vurnas, **İstoria tis Neoteris kai Synchronis Elladas [Yakın dönem Çağdaş Yunan Tarihi]**, Tomos [Cilt] A, Athina, Ekdoseis Pataki, 2011, s. 200, 235.

Georgios V. Leontaritis, **İ Ellada ston Proto Pankosmio Polemo 1917-1918 [I. Dünya Savaşında Yunanistan]**, Athina, MİET, 2005, s. 60-62.

Atina Hükümeti'nin başında bulunan Başbakan Spiridon Lambros'a Yunan ordusunun Peleponnes'e çekilmesi yönünde bir nota verdi. Ancak Atina Hükümeti'nin ordunun güneye indirilmesi konusunda yaşadığı en büyük tereddüt, Selanik'te bulunan Venizelos Hükümeti'nin ordusunun bu fırsattan yararlanarak Atina'ya çıkarma yapma ihtimaliydi. Fransız milletvekili Paul Bénazet ve Konstantinos arasında yapılan müzakereler neticesinde, 23 Ekim 1916 tarihinde, Atina'da imzalanan anlaşma ile ortak bir uzlaşma sağlandı. Bu anlaşmaya göre Yunan ordusunun merkezden güneye indirilmesi halinde Venizelos'un Selanik'te bulunan ordusu da merkez Yunanistan'a geçmeyecekti. İmzalanan anlaşmada yer alan bir diğer önemli husus da Yunan ordusunun Almanya ve Bulgarların işgal ettikleri Kavala (11 Eylül 1916) ve Rupel'de (27 Mayıs 1916) hiçbir çatışmaya gidilmeden, kralın emriyle, teslim ettikleri silah mühimmatı kadar silahın Antant kuvvetlerine verilmesiydi.⁵⁶ Bu konuda direniş göstermeyen Konstantinos'un tek şartı, teslim edilen silahların Venizelos Hükümetine verilmemesi garantisiydi. Anlaşma metninde yer alan son madde ise Yunan deniz filolarının Antant yönetimine geçişinin sağlanması yönünde oldu. Öte yandan Antant ve Kral arasında yaşanan görüşme sonucunda, Antant'ın Selanik ve Atina Hükümeti arasında bir denge unsuru olarak varlık göstermesi, Venizelos cephesinde hayal kırıklığı da yaratmıştı.

2 Kasım 1916 tarihinde Venizelosçular ve anti-Venizelosçular arasında Katerini şehrinde yaşanan ufak çaplı çatışma sonucunda Konstantinos, Antant ile yapmış olduğu anlaşmayı tek taraflı feshetti. Çünkü anlaşma gereği Venizelos'un ordularının Selanik'in güneyine inmemesine dair güvence verilmişti. Oysa Venizelos'un ordularını güneye indirmesi ve akabinde çatışma yaşanan Katerini şehrinin ele geçirmesi, Konstantinos cephesinde Antant'ın güven kaybına neden olmuştu. Anlaşmanın tek taraflı feshiyle birlikte Antant da Venizelos ve Konstantinos arasında hiçbir uzlaşımın olamayacağına kanaat getirdi. Atina Hükümetine yönelik daha sert tedbirlerin alınmasını gündeme getiren Antant, artık *de facto* statüsünde tanıdığı Selanik Hükümetini *de jure* olarak tanıma kararı aldı. Kral Konstantinos böylesi bir tehdit karşısında Bénazet tarafından yeniden düzenlenen bir önceki anlaşma metnini 6 Kasım 1916 tarihinde tekrar imzaladı.

⁵⁶ Theodoulou, a.g.e., s. 322, 378.

Anlaşma gereğince Teselya'da bulunan Yunan ordusu Peleponnes'e geri çekildi. 15 Kasım 1916 tarihinde Antant, Atina ve Selanik Hükümeti arasında, Kastoria'dan Pieria'ya kadar, 5-8 km aralığında bir hat çekmiş ve bu aralık bölgeyi de tarafsız bölge ilan etmişti. Yunanistan artık, "Ulusal Bölünme" olarak nitelendirilen fikir bölünmesinin yanı sıra, coğrafi açıdan da ortadan ikiye bölünmüş bir konuma geçmişti. Antant, 16 Kasım 1916 tarihinde Atina Hükümeti'ne bir nota daha gönderdi. Verilen notada Antant'ın Atina Hükümetinden belli talepleri bulunmaktaydı: on altı ova, on altı dağ olmak üzere toplamda otuz iki top bataryası, kırk bin Mannlicher tüfeği, yüz kırk ağır makinalı tüfek, elli askerî kamyon Antant güçlerine teslim edilecekti.⁵⁷ Bahsi geçen rakamlar Yunan ordusunun Kavala ve Rupel'de Almanya'ya bıraktığı silah mühimmatı sayısına eşdeğerdi ve Antant'ı temsil eden Fransız General Fournet, Atina Hükümeti başbakanı Lambros'tan on adet dağ top bataryasının, hiç vakit kaybetmeksizin, Larissa tren istasyonunda teslimatının sağlanmasını talep ediyordu. Ancak Başbakan Lambros'tan net bir cevap alamayan Fournet, bunun akabinde 19 Kasım 1916 tarihinde Kral Konstantinos ile notanın uygulanması yönünde resmi bir görüşme sağladı. Bu görüşmede Kral Konstantinos, Atina'da bulunan Venizelosçular'ın evinde ve Fransız Arkeoloji okulunda gizli silahların bulunduğunu, tüm bunların da Venizelos'un Kral Konstantinos'u devirme planının bir parçası olduğunu belirterek notanın uygulanması konusunda bazı endişeler taşıdığını ifade etti. Neticede Kral Konstantinos ile Fransız Amiral Fournet arasında yapılan bu çözüm arayışında herhangi bir sonuca ulaşılamadı. Bir taraftan Venizelos Hükümetine olan güvensizlik, diğer taraftan Yunan ordusu içinde daha ufak rütbeli asker grubunun silahları teslim etmeme yönündeki direnişi, Antant tarafından verilen bu notanın gerçekleşmesinde başlıca engellerdi. Yunanistan'ın silahları teslimi konusundaki bir başka direniş, Balkan Savaşlarında seferberlik ile savaşmış askerler tarafından gösterilmekteydi. Bu askerler savaş bittikten sonra kendi şehirlerindeki mahallelerde birer örgüt çatısı altında toplanmış ve hükümetten de bazı imtiyazlar almışlardı. Her mahallede kurulan bu askerî örgütlenmeler, resmi ordunun yanında Yunanistan'da ikinci bir güç olarak faaliyet gösteren önemli bir askerî mekanizmayı oluşturmuştu.

⁵⁷ Giannis Mourellos, *Ta Noemvriana tou 1916, [Kasım 1916 Olayları]*, Athina, Pataki, 2006, s. 91.

Bu askerler fanatik düzeyde Konstantinos destekçisiydi ve dönemin Genel Kurmay Başkanı İoannis Metaksas kontrolünde bulunuyordu. Venizelosçulara karşı çeşitli eylemlerde bulunan bu grup, özellikle Antant'ın silahların teslim edilmesi yönündeki baskılarına da çeşitli miting ve direniş faaliyetleriyle karşı gelmeye başlamıştı. Nitekim tüm bu gelişmeler, 21 Kasım 1916 tarihinde, Başbakan Lambros'un Antant'a silahları teslim etmeyeceği yönündeki açıklamasına neden oldu. Silahların teslim edilmeyeceği konusundaki karara karşı Antant, Atina Hükümetine yeni bir ultiatom daha gönderdi. Fournet tarafından gönderilen bu ultiatomda Atina Hükümeti 1 Aralık 1916 tarihine kadar on adet dağ top bataryasını hiç vakit kaybetmeden Antant güçlerine teslim edecekti. Teslimatın yapılmaması karşısında Antant her türlü tedbiri almakla yükümlü olacaktı.⁵⁸

Antant ve Atina Hükümeti arasında iplerin son derece gergin olduğu bu ortamda silahların teslim edileceği 1 Aralık tarihinden bir gün önce (30 Kasım 1916) gerginlik ve tahrik unsurları daha fazla artmaya başladı. Yunanistan'ın farklı mahallerinde örgütlenen yirmi bine yakın seferber edilmiş asker Atina'da toplandı. Bu grup, Atina'da bulunan Venizelosçulara çok yakın bir zamanda ciddi bir katliam yapılacağına gözdağını vermeye de başlamıştı. Venizelos'u destekleyen ev ve iş yerleri kırmızı boyayla teker teker işaretlenmiş ve Yunan ordusu da Atina'nın belli stratejik noktalarına konuşlanmışlardı. Antant, Atina'da yaşanabilecek her hangi bir muharebe karşısında kendi gücünün Yunan ordusu karşısında zayıf olduğunu ve böylesi bir çatışmanın sonucunda da kendisinin kaybedeceğini iyi biliyordu. Bu nedenden ötürü herhangi bir çatışmanın yaşanmaması için Antant, son bir çaba olarak, Fransız Büyükelçiliğinde Askerî Ateşe olan Bousquier'i, 30 Kasım'da, Konstantinos'a bir öneride bulunması için yeniden görüşmeye gönderdi. Bu görüşmede Antant'ın sadece on dağlık top bataryası dışında başka hiçbir talebinin olmadığını, teslim edilen top bataryaları karşılığında da Fransız Büyükelçiliğini korumak ile görevlendirilmiş yüz elli Fransız askerini Atina merkezden çekeceğini bildirdi. Konstantinos ve Atina Hükümeti arasında yapılan müzakereler sonucunda, 30 Kasım akşamı saat 20.00'de, başmabeyinci Aleksandros Merkatis Fransız Büyükelçiliğinde, Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya büyükelçileriyle yapmış ol-

⁵⁸ A.e., s. 93.

duğu görüşmede, Yunanistan'ın bu son öneriyi de kabul etmediğini açıkladı. Fransız Büyükelçisinin neticeyi bildirmek amacıyla aynı günün gecesinde Paris'e çektiği telgrafa verilen cevapta Pire limanında demirleyen Antant gemilerinden, gözdağı amacıyla, askerlerin Atina merkeze indirilmesi hususunda kesin emir verildi.

3.1 Atina Muharebesi

Paris'ten çekilen telgraf sonucunda, 30 Kasım 1 Aralık'a bağlayan gece, Pire limanından iki bin beş yüz Fransız, İngiliz ve İtalyan askeri gemilerden Atina merkeze doğru inmeye başladı. Her bir asker için doksan altı kurşun ve ağır makineli tüfekleri için de üç bin altı yüz kurşun bulunmaktaydı. Antant askerlerinin beraberinde ulaşımı sağlamak için bisiklet, işaret fişegi, telsiz ve sadece iki günlük yiyecek levazımı vardı.⁵⁹ Tüm bu teçhizat çok net bir şekilde Antant askerlerinin Atina'ya savaşmak amacıyla gelmediklerini ortaya koyan bir durumdu. Basit bir gözdağı dışında büyük bir savaş hazırlığı içinde değillerdi. Zira Antant da Yunan ordusunun silah ve asker bakımından kendilerinden üstün olduklarının bilincindeydi. Her beş Yunan askerine karşılık bir Antant askeri denk düşüyordu. Üstelik herhangi bir çatışma anında bölgeyi en iyi bilen Yunanlardı ve asıl olan Antant güçlerinin içeri doğru çıkarma yapacağını bildiklerinden Atina'nın çeşitli yerlerine gizli tuzaklar kurulmuştu. Tüm bunlara rağmen Antant, Kral Konstantinos'un son anda geri adım atarak uzlaşma yoluna gideceğine inanıyordu. Zira Fournet ve Konstantinos arasında yapılan ikili görüşmede ilk kurşunun kati suretle Yunan tarafından atılmayacağı sözü de verilmişti. Neticede her iki tarafın birbirlerine karşı geri adım atmamak adına restleştiği bu son durum, bir anlamda "chicken game" olarak adlandırılan bir politik oyuna dönmüştü. Bu restleşmede her iki taraftan biri ya korkup geri adım atacaktı ya da her iki taraf da inadını sürdürüp kendi sonunu hazırlayacaktı. Öyle ki Antant'ın bu restleşmenin geri adımını Yunanların atacağı yönünde inancı da tamdı.

1 Aralık 1916 tarihinde Fournet'in emriyle Pire limanından Atina merkeze Fransız kaptan Pugliesi Conti önderliğinde iki bin beş yüz asker indirildi. Fournet'in, Conti'ye verdiği yazılı emirde, Atina'nın tamamının değil bazı stratejik önemde olan yerlerinin işgal

⁵⁹ A.e., s. 97.

edilmesinden bahsediliyordu.⁶⁰ İşgal edilecek yerler askerî garnizon ve barut depolarıydı. Emirde yer alan bir diğer husus ise son çare olarak silahların kullanılması yönündeydi. Öte yandan Antant, Atina'da herhangi bir çatışmanın olması halinde, menzile aldığı hedefleri vurmak amacıyla gemilerini Faliro koyundan Salamina adasına kadar dağıtarak tetikte beklemekteydi. Ege Denizi'nden gelebilecek Alman denizaltıları saldırısına karşı da Antant gemileri, Saronikos Kolpos (Eğin Körfezi) açıklarında sık aralıklarla dolaşıma başlamıştı. Pire'den inen askerler Atina merkeze kadar sözlü sataşmaların dışında hiçbir çatışma olmaksızın ilerlediler. Antant tarafından işgal edilmesi planlanan yerlerden ilk silahlı direniş Ruf bölgesinde başladı ve daha sonra diğer yerlerde de devam etti. Antant kuvvetleri Yunan ordusu tarafından birden bire silahlı çember altına alınmış ve her yerde yenilerek büyük kayıplar vermeye başlamıştı. Antant tarafından önceden planlandığı düşünülen bu "tuzak"⁶¹ karşısında Büyük Savaş'ta tarafsız olduğunu beyan eden Yunanistan'a karşı bir taarruzun yapılması, uluslararası savaş hukukuna aykırı olduğundan, Antant'ın elini kolunu bağlayan bir durum da yaratmıştı. Öte yandan savaş hukukuna göre, sivil halkın toplanıp çatışma alanını terk etmesi hususunda belli bir sürenin verilmesi zorunluluğu bulunuyordu. Bir diğer önemli husus, antik dönemden kalan tarihi eserlerin ve anıtların zarar görmemesiydi. Bu durumda Rus Büyükelçisi Pavlovich Demidoff, Fransız Büyükelçisi Jean Marie Guillemin ile yaptığı ikili görüşme akabinde, Atina Hükümeti ile bir uzlaşma yolu bulunması hususunda adımlar atsa da, Atina'da Yunan ordusu ve Antant arasında yeniden çatışmaların baş göstermesi çözüm sürecinin kesintiye uğramasına neden oldu. 1 Aralık öğlen saatlerinde çatışmalar yönünü Britanya Büyükelçiliğinin bulunduğu Klafthmonos meydanına çevirdi. Elbette ki bu yönelim tesadüfî bir çatışma vakası değildi. Atina'da çatışmaların olmasından kısa bir zaman önce yüze yakın Venizelos taraftarı ve ajanı, can güvenliği sebebiyle Britanya Büyükelçiliği'ne sığınmıştı. Britanya Büyükelçiliğine açılan ateş, Yunanistan'ın Britanya Büyükelçisi Sir Francis Elliot'u fazlasıyla tedirgin eden bir durum da yaratmıştı. Dönemin Britanya Deniz Ata-

⁶⁰ Antant güçlerinin ilk etapta Atina'da işgal edecekleri yerler, Ruf'ta bulunan bir askerî garnizon ve barut deposu, Filopapu, Nimfes, Pnika adlı üç tepecik, yine Dafni'deki bir başka barut deposuydu. A.e., s. 98.

⁶¹ Yunan kaynaklarında Atina Muharebesi olarak geçen bu kısa süreli çatışma Fransız kaynaklarında, Atina tuzağı olarak geçmektedir. Kotzias, a.g.e., s. 97.

şesi Compton Mackenzie, kendi hatıralarını kaleme aldığı “Yunan Anıları” (Greek Memories) adlı kitabında, Britanya Büyükelçiliği önünde yaşanan çatışmayı ve sir Elliot’un paniklediği anları şu sözlerle ifade etmekteydi: “*Sir Francis Elliot çatışma seslerini duyduğunda büyükelçiliğin penceresinden koşar adım dışarı çıkarak çatışmanın kesilmesi için elindeki şemsiyeyi sallamaya başladı. Ateş hattı içindeki bu aceleci görüntüsü adeta yaşlı bir İngiliz centilmeninin şemsiyesiyle otobüsü durdurmaya çalışması gibi görünüyordu.*”⁶² Bu çatışma sırasında Britanya Büyükelçiliğinde görevli pek çok üst düzey memur farklı gerekçelerle dövüldü, tehdit edildi ya da kısa süreliğine de olsa gözaltına alındı. Meydana gelen bu çatışmanın Antant açısından pek çok kaybın verildiği sıkıntılı bir sonuç yaratması, Antant büyükelçilerini yeniden konuyla ilgili bir karar vermeye zorladı. Yunanistan ile her hangi bir anlaşmanın sağlanamaması halinde Atina, Antant güçleri tarafından üç gün içinde bombalanacaktı. Bombalama gemilerle Keraçini ve Faliro koylarından Yunan Sarayını, Atina’nın tüm askeri garnizonlarını, Antant karşıtı mahallelerini hedef alan bir yönde gerçekleştirilecekti.⁶³ Yapılan uyarılara rağmen Yunan Hükümeti’nden her hangi bir cevap alamayan Antant, akşam saatlerinde Atina’yı bombalamaya başladı. Atina’da mevcut olan bu panik havasının çok daha kötü bir hale dönüşmemesi için Konstantinos ile yeniden görüşme talep eden Antant Büyükelçileri, Konstantinos’un hükümetten çıkacak sonuç doğrultusunda karar verebileceği ve bu konuda tek başına karar veremeyeceği cevabını aldı. Saray ile Antant yetkilileri arasında geçen görüşmede oldukça serinkanlı bir tavır sergileyen Konstantinos, görüşme anında tesadüfen sarayın bahçesine düşen bombanın ardından Antant yetkililerine geri adım atmayacağını şu sözlerle ifade etmekteydi: “*Gördüğünüz üzere beyler, sarayım bombalanıyor fakat bu benim umurumda bile değil. Çocuklarım sarayın sığınağında. Benim içimde ise en ufak bir korku yok. Ne yapmaya çalışıyorsunuz? Atina’yı mı bombalamaya çalışıyorsunuz? Elinizden geleni ardınıza koymayın. Ordumu yenemeyeceksiniz. Ordum Atina’nın zaten dışında. Ama şu an istesem Teselya’da yüz bin askeri anında toplarım... Her durumda ben, or-*

⁶² Mourellos, a.g.e., s. 105.

⁶³ Fransız Amiral Dartige du Fournet *Souvenirs de guerre d’un amiral (1914-1916)* adlı kitabında yazdığı anılarında Atina’yı bombalama kararını aldığı sırada çok korktuğunu ve zorlandığını çünkü tarihe Türk-Venedik savaşı sırasında Akropolü bombalayan Morozini gibi geçmek istemediğini ifade etmektedir. A.e., s. 118.

duma çatışmanın duracağına dair emri vereceğim. Ancak öncelikle Fournet, bu ateşkes emrini verecek. Tüm bunları bana garanti edecek olan sizlersiniz, ben bir tek sizi tanırım. Fournet de kim oluyor? Bana göre tesadüfen amiral olmuş biri sadece."⁶⁴ Kral Konstantinos'un bu son derece kibirli ve bir o kadar da kendinden emin tutumu Antant güçlerini her ne kadar sınırlendirse de, Antant ordusunun bu çatışmada ağır bir darbe alması ve yaralıların fazla olması, acil bir barış sürecine girilmesi gerekliliğini gerektiriyordu. Fransız Büyükelçisi Guillemin'in "*en kısa zamanda bu üzücü olayların bitmesi gerekir*"⁶⁵ sözleri aslında bir bakıma Antant güçlerinin askerî açıdan içinde bulunduğu zorluğu da gözler önüne seriyordu. Nitekim çözümden başka bir yol olmadığını düşünene Fournet de gerekli barış görüşmelerinin yapılması hususunda karar almıştı. Yunan Hükümetinin temsilcisi Albay Pallis, İngiliz Büyükelçi Sir Elliot, Fransız Büyükelçi Jean Guillemin, Rus Büyükelçi Emile Pavlovich Demidoff arasında geçen görüşmelerin akabinde imzalan anlaşmaya göre Atina'da hemen bir ateşkes ilan edilecek ve Antant ordusu Atina'yı hemen boşaltacaktı.⁶⁶ Anlaşmanın yapıldığı günün akşamında Atina'da Antant güçleri bombalamayı durdurdu ve Başbakan Lambros, Atina'nın tüm denetimini ele aldı. Atina'nın postaneler, telgraf merkezleri, tren istasyonları gibi pek çok yerinde konuşlanmış Antant askeri hızlı bir şekilde Zapyon adı verilen merkez binaya çekildi. Antant, 1 Aralık gecesi, ölü, yaralı ya da çeşitli yerlere gizlenmiş askerini toplamak amacıyla harekete geçmişti. Burada dikkate değer en önemli olay ise çatışmaların olduğu sırada can güvenliğini sağlamak amacıyla çeşitli yerlere gizlenmiş Antant askerinin ateşkes kararından sonra Venizeloşçuların evlerinden çıkıyor olmasıydı.

1 Aralık akşamı Antant, Büyükelçileri ve Başbakan Lambros arasında süregelen görüşmeler sonucunda, Zapyon'da toplanan tüm Antant askerinin emniyetli bir şekilde ve itibarlarını zedeleyecek herhangi bir müdahaleye izin verilmeksizin, Pire limanında bulunan gemilere sevkiyatlarının sağlanması hususunda karar alındı. Zapyon'dan Pire limanına sevkiyatı sağlanacak askerler olası bir güvenlik tehdidi ile karşılaşmamak için Yunan askerleri eşliğinde limana götürülecekti. Bu durum elbette Guillemin ve Fournet açısından bir

⁶⁴ A.e., s. 120.

⁶⁵ A.e., s. 121.

⁶⁶ A.e.

itibar kaybı olsa da kabul etmekten başka çıkar yol da yoktu. Bunun dışında, yapılan anlaşma gereği Yunanistan, Antant'a sadece altı adet dağ top bataryasını teslim edecek, bu sayının dışında hiçbir silah verilmeyecekti. Her ne kadar bu anlaşma metni İtalyan Büyükelçisi Kont Alessandro de Bosalari tarafından bir yenilgi metni gibi algılanıp imzalama konusunda bir karşı direnişle karşılaşılsa da, Antant güçlerinin Atina'da bu şartlar altında her hangi bir muharebeye girecek gücünün olmadığını altının çizilmesi bu yöndeki ikna çabalarını da olumlu sonuçlandırdı. 2 Aralık sabahı Başbakan Lambros ve Fransız Büyükelçi Guillemin arasında imzalanan anlaşma metni Atina Hükümeti'nin Bakanlar kurulunda da onaylandı.

1916 Kasım Olayları'nın bilançosu tam net rakamlara sahip olmasa da Antant açısından önemli bir askerî yenilgi olarak kayıtlara geçmişti. Kasım Olayları ile ilgili en ağır askerî kayıp diğer Antant askerlerinden sayıca fazla olan Fransız askerlerine aitti. 1918 yılında Kasım Olayları ile ilgili bir bilanço hazırlayan Fransa, çatışmada yaşanan maddî-manevî kayıplar üzerinden Yunanistan'ı tazminat ödemeye mahkûm edecekti. Tutulan bilançoya göre elli Fransız askeri (altı subay, beş astsubay, otuz dokuz deniz eri) ölmüş,⁶⁷ yetmiş yedi Fransız askeri (dört subay, on bir astsubay, altmış iki deniz eri) yaralanmıştı. Bu zararın karşılığında Yunanistan, Şubat 1919 tarihinde Fransa'ya maddi-manevi tazminat olarak 1.136.043 Fransız frangı ödemiş, bu rakamın sadece 1.030.000 frangı maddî hasar için belirlenmişti.⁶⁸ İngiltere, sadece olaylar sırasında hasar gören iki elçilik evinin tazminatını talep etmiş, Rusya ve İtalya herhangi bir tazminat talep etmemişti.

Kasım Olayları ilgili Yunan tarafında on üçü asker olmak üzere toplam yirmi yedi ölü, kırk bir yaralı Yunan polis kayıtlarına geçmişti. Yunan Hükümeti, Aralık 1918 tarihinde bu olaylarda mağdur olan Yunanlara, 6.995.629 drahmi tazminat ödeyecekti.⁶⁹ Kasım Olayları sırasında özellikle Venizelosçular dövülme, tehdit, baskı gibi olaylarla karşılaştı. Venizelosçulara ait ev ve işyerleri yağmalandı. Venizelos taraftarı pek çok gazete ve gazeteci, olaylardan olumsuz yön-

⁶⁷ Kasım Olayları sırasında hayatını kaybeden elli Fransız askeri Atina Pire Limanı'ndaki mezarlığa gömülmüşlerdir. A.e., s. 149.

⁶⁸ A.e., s. 146-147.

⁶⁹ A.e., s. 75, 149.

de etkilendi. Tüm Yunanistan'da Venizelos taraftarı otuz bir gazete, olaylar sırasında yasaklandı ya da kapatıldı. Çoğu gazetenin, örneğin Nea Ellas (Yeni Yunanistan), Astir (Yıldız), Ethniki Amina (Müdafâ), matbaa ve bürosu yağmalandı. Nea Ellas ve Astir gazeteleri bu olaylardan dolayı tamamıyla kapandı. Yine, Eleftheros Tipos (Özgür Basın), Patris (Vatan), Kairoi (Zamanlar), Estia (Ocak), Ethnos (Ulus), Ethniki (Ulusal), Simaia (Bayrak) ve ayrıca bir Fransız gazetesi olan Messenger d'Athenes gazeteleri, büyük zarar gördü ve gazetecileri de ya hapse gönderildi ya da işten atıldı.⁷⁰ Venizelos'a destek veren kişiler vatana ihanet, Kral'a hakaret, rejime karşı ayaklanma, cinayete teşebbüs, yasadışı silah taşımacılığı, toplumun huzurunu bozma, barışı tehdit eden eylemlerde bulunma, yalan haber yayma gibi suçlamalarla hapse atıldı. Bazı bürokratlar,⁷¹ milletvekilleri, diplomatlar, papazlar, hâkimler, savcılar ve üniversite hocaları ise hiçbir gerekçe gösterilmeden sadece Venizelos yanlısı olmalarından ötürü tutuklandılar. Atina'da yaklaşık altı yüz on dokuz Venizelos taraftarı Yunan, çeşitli gerekçelerden dolayı tutuklandı.⁷²

Kasım Olaylarının akabinde o dönem Antant güçlerinin egemenliğindeki Pire limanına sığınan ve bir süre burada kalan Venizelosçulardan yaklaşık dokuz yüz sekseni tehdit ve korku nedeniyle Atina'dan ayrılarak çoğunlukla Venizelosçuların etkin olduğu Girit ve Selanik gibi Yunanistan'ın başka bölgelerine yerleşmişlerdi. Aralık 1916'da Atina'dan tamamen ayrılan Antant güçleri ve Antant vatan-daşları, Pire şehrini de boşaltarak Eğin Körfezi açıklarında bulunan gemilerine çekildiler. Bu süre sonunda Fransa, İngiltere, Rusya ve İtalya Büyükelçilikleri Atina ile diplomatik ilişkilerini tamamen sona erdirdi.

⁷⁰ A.e., s. 192-199.

⁷¹ Örneğin Eğitim Bakanlığı'nda bürokrat olan ve Yunanistan'a dimotikiyi (halk dili) getiren Dimitrios Glinos Venizelos yanlısı olmasından dolayı tutuklanan önemli isimlerden biriydi. Bu bürokratların en önemlilerinden bir diğeri de dönemin belediye başkanı ve Atina'nın en zengin ailesi olan Emmanuil Benakis idi. Fanatik düzeyde Venizelos hayranı olan Benakis'in bu hapisane sürecini ve yaşadıklarını Yunanistan'ın ünlü edebiyat yazarlarından biri sayılan kızı Pinelopi Delta, "İmorologio" (Günlükler) adlı eserinde detaylı bir biçimde dile getirmektedir. Pinelopi Stefanou Delta, **Eleftherios K. Venizelos, İmerologio, Anamniseis, Marturies, Allilografia [Eleftherios K. Venizelos, Günlükler, Hatıralar, Tanıklıklar, Yazışmalar]**. (Edit. P.A. Zanna), Athina 1978, s. 15-35.

⁷² Mourellos, a.g.e., s. 344-367.

3.2. Sonun Başlangıcı: Kral Konstantinos'un Devrilmesi ve Yunanistan'ın Savaşa Girmesi

Kasım Olaylarından sonra Fransız Hükümeti adına Aristide Briand, Antant Başbakanlarına gönderdiği mesajda Antant güçlerinin Atina Hükümetine karşı etkin ve sert önlemler alması gerekliliğini ifade ediyordu. Bu önlemlerin başında Kral Konstantinos'un devrilmesi ve Selanik Hükümetinin de *de jure* olarak tanınması gerekliliği vurgulanmaktaydı. Yine Selanik'te bulunan General Sarrail'in, orduyu Atina'ya bir çıkarma yapacak şekilde hazırlaması isteniyordu.⁷³ Ancak Fransa'nın bu önerisine İngiltere çok sıcak bakmıyordu. Çünkü Kral Konstantinos'un bu dönem kovulması, içinden çıkılmaz bir kargaşa ortamının oluşumuna sebebiyet verecekti. Çarlık Rusya da, geleneksel yapıya ters gördüğü bu durumu kesin bir dille reddetmekteydi. Rus Çarı, ne Konstantinos'un ne de hanedanın diğer üyelerinin gönderilmesine her fırsatta karşı çıkıyordu. En çözümsüz Antant üyesi ise İtalya idi. İtalya, yayılmacı milliyetçilik politikasında gerekli gördüğü bir adım olarak Yunanistan'ın içinde bulunduğu karmaşanın bitmesini istemiyordu. Çünkü Osmanlı Devleti'nin dağılma sürecinde özellikle Levantenlerin yoğun olduğu İzmir'in ve Anadolu'nun taksiminde büyük payın kendisine verilmesi planı içindeydi. Ancak Kasım Olayları Antant için bir itibar kaybıydı ve

⁷³ Venizelos, Fransız Başbakanı Briand'ın önerileri karşısında Selanik'te bulunan General Sarrail'e yeni bir öneri götürdü. Bu öneriye göre, Sarrail ve Venizelos karşılıklı işbirliği içinde, her iki tarafa ait orduyu Teselya'ya yönlendirerek bu bölgeyi işgal edecekti. Konstantinos'tan alınan savaş gemilerinin Venizelos'a verilmesi ve Konstantinos'un hâkimiyeti altında bulunan adaların (Kiklad adaları ve İyonya adaları) işgal edilmesi de Venizelos'un sunduğu diğer önerilerdi. Venizelos'un bu önerileri, her ne kadar Fransa tarafından kabul edilmese de net olarak görülen bir durum da, Büyük Savaş süresince Venizelos'un Antant ile işbirliğine açık bir siyaset izlediği yönündeydi. Bu taraflılık Konstantinos'un da bilgisi dâhilindeydi. Nitekim Konstantinos, Antant güçlerine, Kasım Olayları sırasında Venizelosçuların evlerinde yapılan polis aramalarında, Venizelos'a ait olduğu iddia edilen gizli bir mektubun Fileleftheron Parti üyesi General Korakas'ın evinde bulunduğunu söylemiş, mektubun içeriğinde de Venizelos'un hükümete karşı isyan hareketleri içinde olduğuna dair ifadelerin yer aldığı belirtmişti. Venizelos'un kendi el yazısıyla kaleme aldığı iddia edilen mektupta Konstantinos'un devrilmesi yönünde hangi adımların atılacağı ve bu adımların hangi plan dâhilinde uygulanacağı yönünde bir emirden söz ediliyordu. Yine General Korakas'ın evinde çok sayıda silah, cephane, isyanı destekleyen broşür, kitapçık ve mektup bulunduğu belirtiliyordu. Venizelosçular mektubun sahte olduğunda ısrarcı bir tavır sergilese de Konstantinos cephesinde durum tam aksi yönde lanse edilmekteydi. Fakat mektubun içeriğinde hiçbir kriptografiye rastlanılmaması ve her şeyin oldukça açık bir dille yazılması, mektubun sahte olma ihtimalini güçlü kılan verilerdi. Nitekim Girit'ten beri aktif siyaset izleyen Venizelos'un böyle bir acemilik yapma ihtimali de oldukça düşüktü. A.e., s. 297.

Atina Hükümeti'nin mutlaka bu olayların bedelini de ödemesi gerekmektedir.

8 Aralık 1916 tarihinde Antant, Kasım Olayları'ndan dolayı Yunanistan'ı ticarî boykot ile cezalandırma kararı aldı. Yunanistan'a yiyecek taşıyan her tür kara, tren ve deniz yolu Antant kuvvetlerince abluka altına alındı. Bu abluka sonucunda Yunanistan Krallık toprakları, güney Yunanistan, açlık ve ısınma sorunuyla yüzleşmek zorunda kaldı. 31 Aralık 1916'da Antant'ın Atina Hükümetine gönderdiği notada, Kasım Olaylarında görev almış tüm askerî yetkililerin görevden alınması ve boşalan kadrolara Antant tarafından uygun görülen askerlerin getirilmesi isteniyordu. Olaylar sırasında hapse atılmış tüm Venizelos taraftarları derhal serbest bırakılacak ve bu kişilere tazminat ödenecekti. Ayrıca Antant, özellikle "Atina tuzağı" olarak gördüğü Kasım Olaylarının gurur kıran bir eylem olduğunu unutmadıklarını gösteren bir tavırla, Yunanistan'dan özür talep etmekteydi. Bu doğrultuda Yunan Hükümeti, Zapyon binasında, halka açık bir törende Antant güçlerinden özür dileyecekti. Yunanistan'ın verilen bu notaya cevaben yazdığı 5 Ocak 1916 tarihli muhtırasında, Yunanistan'ın Antant ile daimi bir şekilde iyi ilişkiler kurmak istediği, Antant'ın Kasım Olaylarından dolayı Yunanistan'ı suçlu bulmasının bir haksızlık olduğu, yapılan ticarî ambargonun Yunan halkına ciddi manada zarar verdiği, Yunan halkının Kasım Olaylarında soğukkanlılığını koruyarak rejim düşmanlarına geçit vermediği ve hapishanedekiler içinse hükümetin değil adaletin karar vermesi gerekliliği ifade edilmekteydi.⁷⁴ Yunanistan, Kasım Olaylarından sonra kendisinin mağdur ve zarara uğramış taraf olduğu yönünde bir görüntü çizme gayreti içine girdi. Yunanistan'ın kendini korumak ve öz savunma hakkını kullanmak amacıyla bu tür kanlı olaylara başvurduğu belirtiliyordu. Yunanistan'ı böylesi bir sonucun yaşanmasına mecbur kılan da kamu düzenini yeniden sağlama gayretiydi. Ancak bu çabaya rağmen, Antant tarafından peş peşe verilen ultimatolar⁷⁵ ve yapılan baskılar, Atina Hükümeti tarafından bir çözüm yolunun mutlak suretle bulunmasını gerekli kılıyordu. Kral Konstantinos, son bir çaba ile Antant'ı yatıştırmak adına Kasım Olaylarının müsebbibi olan Başbakan Lambros hükümetini lağvederek yerine daha

⁷⁴ A.e., s. 34-36.

⁷⁵ Antant, Yunanistan'a 8 Ocak 1917 ve 20 Şubat 1917 tarihli iki farklı ultimatoma daha göndermiştir.

dengeli ve tarafsız siyaset izleyen Zaimis hükümetini görevlendirdi. Ancak tüm bu çabalar, Avrupa'daki dengelerin de değişmesiyle birlikte beklenen yönde olumlu sonuç vermedi.

1917 yılında Büyük Savaş'ın seyrini değiştirecek önemli olayların yaşanması, Yunanistan'ın da bu savaş içindeki kaderini değiştirecek sürecin başlamasına sebebiyet vermişti. Şubat 1917'de Çarlık Rusya'da yaşanan Şubat Devrimi ile Romanov Hanedanlığına son verilmiş ve çarlık rejim yıkılmıştı. Rusya'nın artık kendi içine döndüğü siyasetinde Konstantinos, bugüne kadar geleneksel rejimin korunması noktasında krala hep arka çıkmış Çar'ın desteğini de kaybetmişti. Bir diğer önemli gelişme de Amerika'nın savaşa girmesi ile birlikte Antant ve Merkez Güçler arasındaki dengenin değişmesiydi. Fransa'da Briand Hükümeti istifa etmiş, yerine Konstantinos'un gitmesi yönünde çok daha kararlı bir tutum içinde olan Alexandre Ribot Hükümeti kurulmuştu. Tüm bu değişimler, Kral Konstantinos'un Yunan Krallığındaki son günlerinin de habercisiydi. Neticede 19 Nisan 1917 tarihinde, Saint-Jean de Maurienne anlaşması için bir araya toplanan Antant güçlerinin aldığı kararlardan biri Konstantinos'un istifa talebiydi. Antant'ın daha sonra 4-5 Mayıs 1917'de Paris ve 28-29 Mayıs'ta Londra'da yaptıkları toplantılarında, 1830 yılında imzalanan garantörlük anlaşması gereği, Konstantinos'un devrilip yerine birinci oğlu değil, ikinci oğlu Aleksandros'un tahta getirilmesi kararlaştırıldı. Garantör güçlerin temsilcisi Fransız Senatör Charles Celestin Jonnart'a, herhangi bir direniş karşısında askerî güç kullanma yetkisi de verilmişti. Üstelik Antant, Kasım Olayları aksine, bu sefer oldukça planlı bir program da hazırlamıştı. Tüm baskı ve tehditler karşısında Kral Konstantinos, 12 Haziran 1917 tarihinde istifa ederek tahtını oğlu Aleksandros'a bıraktı. Konstantinos'un istifasının olduğu gün Antant Yunanistan'a uyguladığı ticarî ambargoyu sona erdirdi. Konstantinos'un devrilmesi ardından, Selanik'te bulunan ve siyasî faaliyetlerini Selanik Hükümeti üzerinden devam ettiren Venizelos, 27 Haziran 1917 tarihinde Atina Hükümetinin yeni başbakanı olarak hükümeti kurmak ile görevlendirildi. Venizelos'un yeniden başbakan olması ile Yunanistan'da bu döneme kadar süren tarafsızlık politikası sona ermiş ve Antant güçleriyle birlikte Büyük Savaş'ta yerini almak amacıyla tüm Yunanistan'da seferberlik ilan edilmişti.

Sonuç

Yunanistan'da yaşanan Ulusal Bölünmenin temelinde siyasî ve sosyolojik bağlamda pek çok farklı nedenden bahsetmek mümkündür. Dünyanın bloklaşma yaşadığı bu dönemin benzer tezahürü, yine bu bloğun hangi tarafında yer alma gerekliliği sorununu yaşayan Yunanistan'ın iç siyasetinde de mikro düzeyde yaşandı. Yunanistan'da siyasî bir kamplaşma gibi görünen bu ayrımın temelinde ise sadece Yunan dış politikasında yaşanan kararsızlık bulunmuyordu. Kralcılar ve Venizelosçular olarak cepheleşen grupta toplum sosyolojisinin irdelenmesine yol açacak pek çok farklı anlayış da mevcuttu. Bu bloklaşmada sadece Antant ve Merkez Güçler ayrımı yoktu. Aynı zamanda, Batı Avrupa-Merkez Avrupa, gelenekçiler-burjuva, kralcılar-Venizelosçular gibi farklı alanlarda yorumlanabilecek kamplaşmalar da mevcuttu. Yunanistan'da bu ayrımın temeli her ne kadar XIX. yüzyıl sonlarına dayanıyor olsa da, etkilerini XX. yüzyılın ilk çeyreğinde etkin bir biçimde gösterdi.

Yunanistan'ın Büyük Savaş boyunca sürdürdüğü tarafsızlık politikası gerek iç siyasetinde gerekse dış siyasetinde sorun yaratan bir mevzu olarak gündemini oluşturdu. Balkan coğrafyası üzerindeki jeopolitik konumu ile birlikte ulus ülküsü sayılan Megali İdea halyalı, Yunanistan'ın bu büyük emperyalist kavgada zaten tarafsız kalamayacağını en belirgin iki sebebiydi. Üstelik yayılmacı milliyetçilik ile siyasî programını sürdüren dönemin Yunanistan Başbakanı Eleftherios Venizelos, kendisine göre daha konservatif bir siyaset izleyen Kral Konstantinos'a karşı Antant güçleri ile birlikte hareket etmekteydi. Bu türden bir ittifakın karşısında Konstantinos'un dışa karşı izole etmeye çalıştığı Yunanistan, nihayetinde fazla direniş de gösteremezdi. Nitekim Antant'ın bu dönem Yunanistan'a uyguladığı her tür yaptırımın altında bu tarafsızlılığı kendi taraflılığına çevirme iradesi de bulunuyordu.

Yunanistan'da Venizelosçular ve anti-Venizelosçular (kralcılar) arasında yaşanan bu cepheleşme, Kasım Olayları olarak adlandırılan kanlı bir çatışmayı da beraberinde getirdi. Pek çok Yunan tarihçi Kasım Olaylarını, anti-Venizelosçuların, devletin desteğini de alarak, Venizelosçulara karşı oluşturdukları bir pogrom olarak yorumlamaktadır. Yunanistan'da Kral Konstantinos'u devirerek Büyük Savaş'a girme süreci, Atina'da yaşanan bu kanlı çatışma

sonrasında gerçekleşmiştir. Nitekim Yunanistan için sonun başlangıcını hazırlayan bu çatışma, ilk defa Antant ile silahlı bir mücadeleye giren Yunanistan'ın da tarihinde ender bir vaka olarak yerini almıştır. Kendi gücünün çok üstünde olan Büyük Devletlere karşı, silahlı bir mücadeleye giren Yunan Hükümeti, diğer taraftan yönünü Venizelosçulara çevirerek intikam hareketi biçiminde eylemlerini tamamlamıştır. Kasım Olayları, hem dış düşmana hem iç düşmana karşı Yunanistan'ın bir nevi karşı duruş sembolü olarak tanımlanabilir. Ancak özellikle Antant için bir engel teşkil eden Konstantinos politikası, bu olaylarla birlikte son bulmuş ve Yunanistan, savaşın bitimine çok az bir süre kala bu emperyalist kavgada yerini almıştır. Bu noktada, Kasım Olayları her ne kadar Yunanistan'ın Büyük Savaş içinde yer almasını başlatan bir süreç olarak adlandırılrsa da aynı zamanda Yunanistan'ın 1919-1922 yılları arasındaki Anadolu macerasını "katastrofi/felaket" ile sonlandıran ulus felaketinin de başlangıç noktası olarak tanımlanabilir.